

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ
ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
(ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ)

Ευαγγελία Βαγενά, Δικηγόρος, ΔΝ

DEA Droit et Informatique

Επιστημονική Συνεργάτης ΟΠΙ

Evangelia.vagena@gmail.com

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
2. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.....	6
2.1 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΤΗΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ	6
2.1.1 ΜΟΡΦΗ ΕΡΓΟΥ.....	6
2.1.2 ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΑ	6
2.1.3 ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΞΙΑ Η ΤΟΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ	8
2.1.4. ΜΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΟΡΙΣΜΕΝΩΝ ΕΡΓΩΝ.....	8
2.1.5 ΕΛΛΕΙΨΗ ΔΙΑΤΥΠΩΣΕΩΝ	8
2.2. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΑ ΕΡΓΑ.....	9
2.2.1. Η ΑΠΑΡΙΘΜΗΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ	9
2.2.2. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ	10
2.2.2.1. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ Η/Υ	10
2.2.2.2 ΒΑΣΕΙΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	11
2.2.2.3 ΕΡΓΑ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ	12
2.2.2.4 ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ.....	13
3. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ	15
3.1. Ο ΚΑΝΟΝΑΣ: Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ, ΦΥΣΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ.....	15
3.2. ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ	15
3.3. ΑΝΩΝΥΜΑ ΚΑΙ ΨΕΥΔΩΝΥΜΑ ΕΡΓΑ	16
3.4. ΤΕΚΜΗΡΙΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ	17
3.5. ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	17
3.5.1. ΕΡΓΑ ΜΙΣΘΩΤΩΝ.....	17
3.5.2. ΕΡΓΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ	18
3.5.3. ΕΡΓΑ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ (ΚΑΤΟΠΙΝ ΕΝΤΟΛΗΣ).....	19
4. ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ	19

4.1. ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	19
4.2. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.....	22
4.3. ΗΘΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ.....	25
5. ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΔΕΙΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΕΡΓΟΥ	26
6. ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	27
7. ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ.....	28
8. ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	30
9. ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΥΡΩΣΕΙΣ	33
9.1. ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ	33
9.1.1. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	33
9.1.2. ΔΙΚΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ	37
9.2. ΑΣΤΙΚΕΣ, ΠΟΙΝΙΚΕΣ & ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ.....	37
Σύγχρονες τάσεις	42
Εν κατακλείδι	43
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	44
Χρήσιμοι Διαδικτυακοί Τόποι.....	45

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Πνευματική ιδιοκτησία ονομάζεται το δικαίωμα που η έννομη τάξη απονέμει στο δημιουργό ενός πνευματικού έργου πάνω στο έργο αυτό. Πνευματική ιδιοκτησία ονομάζεται και ολόκληρος ο σχετικός θεσμός δηλαδή το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν αυτό το δικαίωμα¹.»

Ιστορικά, το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας εξαρτήθηκε από τη γέννηση του άμεσα από την εξέλιξη της τεχνικής. Η τεχνολογική πρόοδος συνέβαλε τόσο στην θέσπιση του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας, όσο και στην διαμόρφωση του. Οι τεχνικές εξελίξεις κατέστησαν δυνατή την αναπαραγωγή των έργων χωρίς τη διαμεσολάβηση και αμοιβή του αρχικού δημιουργού τους με αποτέλεσμα την άμεση ανάγκη παροχής προστασίας στους δημιουργούς απέναντι στον κίνδυνο να μην αμείβονται για την δουλειά τους. Ταυτόχρονα, λόγω της τεχνικής εξέλιξης δημιουργήθηκαν νέες μορφών προστατευόμενων έργων (πχ φωτογραφία, κινηματογραφικά έργα) και νέα μέσα δημοσιοποίησης- διανομής όλων των έργων (πχ ραδιόφωνο, τηλεόραση).

Αποτελεί κοινό τόπο στη θεωρία του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας ότι η εφεύρεση της τυπογραφίας αποτέλεσε ορόσημο για το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας σε συνδυασμό με το πολιτιστικό και φιλοσοφικό ρεύμα που ακολούθησε. Συγκεκριμένα, πρόδρομο των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας αποτέλεσαν τα αποκαλούμενα «προνόμια» τα οποία παραχωρούνταν από τις πολιτειακές αρχές αρχικά στους τυπογράφους και εκδότες- βιβλιοπώλες και αργότερα στους δημιουργούς. Τα προνόμια όμως αποτελούσαν εκτός από μηχανισμό προστασίας των επαγγελματιών συμφερόντων των εκδοτών, πρωτίστως μηχανισμό λογοκρισίας καθώς με αυτά γινόταν η οικονομική επιλογή του εκδότη και η επιλογή των επιθυμητών εκδόσεων. Η αναγνώριση και η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας με γενικούς και απρόσωπους κανόνες έγινε με την θέσπιση του πρώτου νόμου για την πνευματική ιδιοκτησία στην Αγγλία, της αποκαλούμενης Copyright Act του 1709. Ο νόμος αυτός έδινε στους συγγραφείς αποκλειστικό δικαίωμα έκδοσης των βιβλίων τους για 21 ή 14 χρόνια ανάλογα με το αν είχαν ήδη δημοσιευθεί ή όχι τα βιβλία. Η πλήρης νομοθεσία όμως είναι έργο της Γαλλικής Επανάστασης που διακήρυξε το ιερό, νόμιμο και αναφαίρετο δικαίωμα της φιλολογικής και καλλιτεχνικής ιδιοκτησίας. Τότε θεσπίσθηκαν δυο νόμοι: ο

¹ Ο σύντομος και περιεκτικός αυτός ορισμός της πνευματικής ιδιοκτησίας απαντάται στο βιβλίο του Γεωργίου Κουμάντου, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, 2002 (εφεξής «Κουμάντος») και αποδίδεται στον Hubmann.

νόμος του 1791, με εισηγητή τον Le Chapellier που καθιερώνει το αποκλειστικό δικαίωμα των δημιουργών για εκτέλεση (παράσταση) των θεατρικών και μουσικών έργων τους, και ο νόμος του 1793 με εισηγητή τον Lakanal που αναγνώρισε το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας του δημιουργού με την περιουσιακή του μορφή σε όλα τα έργα ως «αποκλειστικό δικαίωμα για αναπαραγωγή». Οι δύο αυτοί νόμοι με διάφορες τροποποιήσεις ίσχυσαν στη Γαλλία έως το 1957 και αποτέλεσαν υπόδειγμα για τη νομοθεσία πολλών χωρών.

Οι εθνικές νομοθεσίες ανά τον κόσμο κινούνται βάσει δυο συστημάτων: του ευρωπαϊκού και του αγγλοαμερικανικού. Το μεν πρώτο έχει ατομικό χαρακτήρα και η προστασία του δημιουργού εμφανίζεται σαν να πηγάζει από ένα απόλυτο φυσικό δικαίωμα του δημιουργού (*droit d' auteur*, *Urherberrecht*). Το δε δεύτερο που χρησιμοποιεί τον όρο *copyright* βασίζεται στο δικαίωμα του συγγραφέα, καλλιτέχνη ή συνθέτη να εμποδίζει άλλα πρόσωπα από την αντιγραφή του πρωτότυπου έργου που δημιούργησε. Στο σύστημα του *copyright* δεν προβλέπονται από τη σχετική νομοθεσία κατά κανόνα ηθικά δικαιώματα καθώς το βάρος πέφτει στον εμπορικό χαρακτήρα και τα οικονομικά οφέλη². Εξάλλου στο τελευταίο αυτό σύστημα δεν αναγνωρίζονται τα συγγενικά δικαιώματα όπως στο ευρωπαϊκό.

Στην Ελλάδα ο πρώτος πλήρης νόμος για την πνευματική ιδιοκτησία υπήρξε ο νόμος 2387/1920, ενώ μόλις το 1993, μετά από νομοπαρασκευαστική επεξεργασία τριών ετών, ψηφίστηκε ο ν.2121 για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων που αποτελεί την κύρια πηγή του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας στη χώρα μας. Με το ν.2121/1993 καταργήθηκαν σχεδόν όλοι οι προγενέστεροι νόμοι. Στις πηγές του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας συμπεριλαμβάνονται έμμεσα και οι σχετικές πολυμερείς διεθνείς συμβάσεις που δεσμεύουν την Ελλάδα, το Σύνταγμα και ολόκληρο το αστικό δίκαιο. Από τις διεθνείς συμβάσεις αξίζει να μνημονευθούν ιδίως: α) η Διεθνής Σύμβαση Βέρνης – Παρισιού (1971)³ η οποία στηρίζεται στην αρχή της εξομοίωσης των ξένων δημιουργών ή έργων που προστατεύονται από τη Σύμβαση προς τους υπηκόους της χώρας όπου ζητείται η προστασία, β) Η Διεθνής Σύμβαση της Ρώμης(1961)⁴ που προστατεύει ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες, παραγωγούς φωνογραφημάτων και ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς, γ) η Συμφωνία TRIPS⁵ για τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου που περιλαμβάνεται στην τελική πράξη του Γύρου της Ουρουγουάης και δ) οι αποκαλούμενες

² Βλ. Λάμπρου Κοτσίρη, «*Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας*», εκδόσεις Σάκκουλα 2005(εφεξής «*Κοτσίρη*»), σελ.23.

³ Κυρώθηκε με το νόμο 100/1975

⁴ Κυρώθηκε με το νόμο 2054/1992

⁵ Κυρώθηκε με το νόμο 2290/1995

συνθήκες Internet, δηλαδή η Συνθήκη WIPO για την πνευματική ιδιοκτησία⁶ και η συνθήκη WIPO για τις εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα⁷. Το εθνικό μας δίκαιο εναρμονίζεται στο κοινοτικό με τις εκάστοτε κρινόμενες ως απαραίτητες τροποποιήσεις του για την ενσωμάτωση ιδίως των κοινοτικών οδηγιών που αποτελούν το αποκαλούμενο «κοινοτικό κεκτημένο» (*acquis communautaire*)⁸ στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων. Αυτή τη στιγμή εκκρεμεί η ψήφιση του νομοσχεδίου για την τροποποίηση του ν.2121/1993 προκειμένου να ενσωματωθούν οι οδηγίες 2001/84/EK σχετικά με το δικαίωμα παρακολούθησης υπέρ του δημιουργού ενός πρωτότυπου έργου τέχνης και 2004/48/EK σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας.

Βάσει του ελληνικού νόμου, όπως ισχύει αυτή τη στιγμή, θα προχωρήσουμε στην παρουσίαση και ανάλυση των βασικών στοιχείων του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας δίνοντας έμφαση στα ιδιαίτερα σημεία που άπτονται της τεχνολογίας και της κοινωνίας της πληροφορίας.

⁶ Κυρώθηκε με το νόμο 3184/2003

⁷ Κυρώθηκε με το νόμο 3183/2003

⁸ Το κοινοτικό κεκτημένο αποτελούν 8 οδηγίες μέχρι στιγμής: α) οδηγία 91/250/ΕΟΚ της για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών, β) οδηγία 92/100/ΕΟΚ σχετικά με το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού και ορισμένα δικαιώματα συγγενικά προς την πνευματική ιδιοκτησία στον τομέα των προϊόντων της διανοίας, γ) οδηγία 93/83/ΕΟΚ περί συντονισμού ορισμένων κανόνων όσον αφορά στο δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα που εφαρμόζονται στις δορυφορικές ραδιοτηλεοπτικές μεταδόσεις και την καλωδιακή αναμετάδοση, δ) οδηγία 93/98/ΕΟΚ περί εναρμονίσεως της διάρκειας προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενικών δικαιωμάτων, ε) οδηγία 96/9/ΕΟΚ για την νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, στ) οδηγία 2001/29/ΕΚ για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, ζ) οδηγία 2001/84/ΕΚ σχετικά με το δικαίωμα παρακολούθησης υπέρ του δημιουργού ενός πρωτότυπου έργου τέχνης και τέλος η) οδηγία 2004/48/ΕΚ σχετικά με την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας.

2. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Αντικείμενο του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας αποτελεί το έργο το οποίο νοείται ως «κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης, που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή» (αρ. 2§1 του ν.2121/1993).

2.1 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΤΗΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

2.1.1 ΜΟΡΦΗ ΕΡΓΟΥ

Οι ιδέες, ως πνευματικές συλλήψεις που κυοφορεί κάποιος στο μυαλό του, δεν προστατεύονται παρά μόνον αν εξωτερικευθούν και αποκτήσουν κάποιο υπόστρωμα αντιληπτό στις αισθήσεις είτε αυτό είναι σταθερό, όπως ένας πίνακας ζωγραφικής, είτε είναι φευγαλέο, όπως τα ηχητικά κύματα που μεταδίδουν μια αυτοσχεδιαζόμενη μουσική σύνθεση⁹. Συνεπώς το έργο κατά κανόνα πρέπει να είναι προσιτό είτε στην ακοή, είτε στην όραση¹⁰ και αντικείμενο της προστασίας είναι η μορφή και όχι η ιδέα που περιέχεται σε ένα πνευματικό δημιούργημα. Η αρχή της διχοτόμησης μορφής-ιδέας εκφράζεται ρητά στο άρθρο 2§3 οπού ορίζεται ότι : «*Η προστασία παρέχεται σε κάθε μορφή έκφρασης ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, περιλαμβανομένων και εκείνων στις οποίες βασίζονται τα συστήματα διασύνδεσής του, δεν προστατεύονται κατά τον παρόντα νόμο*».

2.1.2 ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΑ

Στοιχείο της έννοιας του προστατευόμενου έργου αποτελεί επίσης η πρωτοτυπία. Σαφής ορισμός της πρωτοτυπίας δεν υφίσταται στη νομοθεσία καθώς είναι αδύνατο να δοθεί ένας ορισμός που να ανταποκρίνεται στα πολιτιστικά, κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα κάθε

⁹ Στο αγγλοσαξονικό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας (copyright) απαιτείται για την παροχή προστασίας η σταθερή ενσωμάτωση του προστατευτέου έργου.

¹⁰ Χαρακτηριστική εξαίρεση στον κανόνα αυτό αποτελεί το πρόγραμμα Η/Υ που από μόνο του δεν μπορεί να γίνει αντιληπτό από τον άνθρωπο παρά μόνο από τον Η/Υ. Ο άνθρωπος όπως χαρακτηριστικά λέει ο Γεώργιος Κουμάντος στο βιβλίο του «Πνευματική ιδιοκτησία» (εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002) σελ. 102 μπορεί να αντιληφθεί την ύπαρξη και τη λειτουργία ενός προγράμματος από το αποτέλεσμα χρήσης του αλλά δεν μπορεί απευθείας να κατανοήσει το πρόγραμμα.

εποχής. Δια τούτο ο ορισμός της πρωτοτυπίας αφήνεται στη νομολογία και τη θεωρία. Στην διεθνή θεωρία έχουν εκφρασθεί ποικίλες ερμηνείες του κριτηρίου της πρωτοτυπίας: στη Γαλλία ερμηνεύθηκε ως η *σφραγίδα της προσωπικότητας του δημιουργού επί του έργου*, στην Αγγλία υιοθετήθηκε η θεωρία περί «*sweat of the brow*» (ιδρώτας του μετώπου) ή *skill and labour* (ικανότητα και δουλειά), ενώ ο Ελβετός νομικός Kummer εισήγαγε τη θεωρία της *στατιστικής μοναδικότητας* του έργου. Στην Ελληνική νομολογία γίνεται συχνά επίκληση της ατομικότητας¹¹ του έργου που οφείλεται στην προσωπική συμβολή του δημιουργού σχετικά με τη θεμελίωση του κριτηρίου της πρωτοτυπίας¹². Βάσει του ν.2121/1993 ειδικά το πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή θεωρείται πρωτότυπο «*εφόσον είναι προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού του*» (αρ. 2§3 εδάφιο δ)¹³. Σε κάθε περίπτωση η έννοια της πρωτοτυπίας δεν πρέπει να συγχέεται με την έννοια του «νέου» που απαιτείται π.χ. για την προστασία κατά το δίκαιο της ευρεσιτεχνίας. Εάν για παράδειγμα δυο ζωγράφοι ζωγραφίσουν το ίδιο τοπίο σε διαφορετικές χρονικές στιγμές, η ύπαρξη του πίνακα του πρώτου με ίδιο αντικείμενο όπως ο πίνακας του δεύτερου δεν αναιρεί την παροχή προστασίας σε αμφοτέρους. Η παροχή προστασίας πνευματικής ιδιοκτησίας δεν συναρτάται ούτε από την στάθμιση της τεχνικής, ούτε από την ύπαρξη άλλου χρονικά προγενέστερου δημιουργήματος. Τέλος, θα πρέπει να προσθέσουμε ότι ο νόμος δεν προστατεύει μόνο τα πρωτότυπα έργα αλλά και τα παράγωγα έργα και τις συλλογές. Ως παράγωγα έργα νοούνται συνεπώς τα έργα που έχουν προέλθει από διασκευή, τροποποίηση, προσαρμογή, γενικότερα από τη «μετατροπή» προϋπάρχοντος έργου (πρωτοτύπου) ή εκφράσεων λαϊκής παράδοσης. Τόσο τα παράγωγα έργα, όσο και οι συλλογές έργων ή συλλογές εκφράσεων της λαϊκής παράδοσης ή απλών γεγονότων και στοιχείων, όπως οι εγκυκλοπαίδειες και οι ανθολογίες, προστατεύονται εφόσον η επιλογή ή η διευθέτηση του περιεχομένου τους είναι πρωτότυπη¹⁴.

¹¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι συχνά στη θεωρία απαντάται ο όρος τα «ψιλά» της πνευματικής ιδιοκτησίας ο οποίος αναφέρεται σε έργα «χαμηλής δημιουργικότητας» (όπως οδηγίες χρήσεις προϊόντος), που κινούνται στα όρια του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας και αθέμιτου ανταγωνισμού.

¹² Βλ. Κοτσίρη σελ. 61.

¹³ Η οδηγία 93/98/ΕΚ στο άρθρο 6 επίσης προβλέπει ελαστικά κριτήρια πρωτοτυπίας καθώς προβλέπει ότι η φωτογραφία κατά την έννοια της ΔΣ Βέρνης θεωρείται πρωτότυπη, εφόσον είναι αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού της. Η δε οδηγία 96/9/ΕΚ άρθρο 9 για την προστασία των βάσεων δεδομένων προβλέπει ότι το μόνο κριτήριο για τον προσδιορισμό αν επιδέχονται ή όχι προστασία είναι να είναι πνευματικά δημιουργήματα. Κανένα άλλο κριτήριο δεν εφαρμόζεται. Το άρθρο του ελληνικού νόμου (αρ. 2^α) αποτελεί πιστή μεταφορά του συγκεκριμένου άρθρου για τις βάσεις δεδομένων.

¹⁴ Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο η προστασία αυτών των έργων γίνεται με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων στα προϋπάρχοντα έργα, που χρησιμοποιήθηκαν ως αντικείμενο των μετατροπών ή των συλλογών. Εδώ θα πρέπει να διακρίνουμε τις εξής περιπτώσεις: α) αν το παράγωγο έργο βασίζεται σε προϋπάρχον πρωτότυπο έργο απαιτείται η άδεια του δημιουργού δικαιούχου του πρωτοτύπου για την προσαρμογή του και οικονομική εκμετάλλευσή του, β) αν το παράγωγο έργο προέρχεται από τη μετατροπή έργου που δεν προστατεύεται από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας ή από έργο που έχει λήξει η διάρκεια προστασίας του, θεωρείται ως πρωτότυπο και δεν χρειάζεται η άδεια του δημιουργού δικαιούχου. Βλ. και Μιχαήλ-Θεόδωρο Μαρίνο «*Πνευματική ιδιοκτησία*», 2η έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004, 175 επ.

2.1.3 ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΞΙΑ Η ΤΟΝ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Όπως ρητά προβλέπεται στο άρθρο 2§4 «*Η προστασία ... είναι ανεξάρτητη από την αξία και τον προορισμό του έργου, καθώς και από το γεγονός ότι το έργο προστατεύεται ενδεχομένως και από άλλες διατάξεις*». Το έργο προστατεύεται ανεξάρτητα από την αισθητική ή καλλιτεχνική αξία του και ανεξάρτητα από τον παράνομο ή ανήτικο χαρακτήρα του. Υπό αυτή την έννοια προστατεύονται εξίσου με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας ένας πίνακας του Picasso και ένα graffiti πάνω σε ξένη ιδιοκτησία.

2.1.4. ΜΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΟΡΙΣΜΕΝΩΝ ΕΡΓΩΝ

Ο νόμος προβλέπει ορισμένες περιπτώσεις έργων που δεν προστατεύονται είτε χάριν του συμφέροντος της Πολιτείας, είτε λόγω έλλειψης συγκέντρωσης των απαιτούμενων στοιχείων του έργου, είτε λόγω πρακτικών δυσκολιών εφαρμογής της σχετικής νομοθεσίας.

Συγκεκριμένα, δεν προστατεύονται βάσει του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας¹⁵ (α.2§5):

- I. τα επίσημα κείμενα με τα οποία εκφράζεται η άσκηση πολιτειακής αρμοδιότητας και ιδίως σε νομοθετικά, διοικητικά ή δικαστικά κείμενα
- II. οι εκφράσεις της λαϊκής παράδοσης
- III. οι ειδήσεις και τα απλά γεγονότα ή στοιχεία

Όλα τα ανωτέρω δεν προστατεύονται αυτοτελώς, αλλά μπορούν να προστατευτούν εφόσον τυχόν κάποιας επεξεργασίας, πχ στην περίπτωση έκδοσης μιας σχετικής συλλογής¹⁶, στην περίπτωση συγγραφής άρθρου που να τα σχολιάζει κ.ο.κ

Επίσης, δεν προστατεύονται βάσει του ν.2121/1993 τα αρχαία έργα επειδή έχει λήξει η διάρκεια προστασίας τους. Προστατεύονται όμως βάσει ειδικής νομοθεσίας και συγκεκριμένα βάσει του ν. 3082/2002 «για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς».

2.1.5 ΕΛΛΕΙΨΗ ΔΙΑΤΥΠΩΣΕΩΝ

¹⁵ Για ιδιαίτερες περιπτώσεις έργων που δεν προστατεύονται με βάση το ν.2121/1993 χωρίς τούτο να μνημονεύεται ρητά στο κείμενο του νόμου, βλ. Κουμάντο, σελ.145επ, Διονυσία Καλλινίκου «*Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα*» εκδόσεις Π.Ν Σάκουλα, 2005 (εφεξής «*Καλλινίκου*»), σελ.45επ.

¹⁶ Βλ. άρθρο 2§2: «*Νοούνται επίσης ως έργα οι μεταφράσεις, οι διασκευές, οι προσαρμογές και οι άλλες μετατροπές έργων ή εκφράσεων της λαϊκής παράδοσης, καθώς και οι συλλογές έργων ή συλλογές εκφράσεων της λαϊκής παράδοσης ή απλών γεγονότων και στοιχείων, όπως οι εγκυκλοπαίδειες και οι ανθολογίες εφόσον η επιλογή ή η διεύθυνση του περιεχομένου τους είναι πρωτότυπη.*»

Αντίθετα με ό,τι ισχύει στο χώρο της Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας, όπου ισχύει το τυπικό σύστημα προστασίας που εξαρτά την κτήση του δικαιώματος από ορισμένες τυπικές προϋποθέσεις, π.χ. καταχώρηση δήλωσης σε δημόσιο βιβλίο, το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας βασίζεται στην αρχή της προστασίας χωρίς διατυπώσεις¹⁷. Η αρχή αυτή αναγνωρίστηκε καταρχήν με την Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης-Παρισίου που προβλέπει ότι : *«η απόλαυση και η άσκηση των δικαιωμάτων ...δεν υπόκειται σε οποιαδήποτε διατύπωση»*(α.5§2). Ο ν.2121/93 στο α.6§2 αντίστοιχα προβλέπει ότι *«Τα δικαιώματα αποκτώνται πρωτογενώς χωρίς διατυπώσεις»*.

Συχνά, συγχέεται λαθεμένα η υποχρέωση κατάθεσης ενός αντιτύπου στην Εθνική Βιβλιοθήκη με την έννοια της κατοχύρωσης δικαιωμάτων. Ωστόσο, η κατάθεση αυτή που προβλέπεται στο ν. 3149/2003 εξυπηρετεί τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και τον εμπλουτισμό των εθνικών αρχείων και ουδεμία «κατοχύρωση» δικαιωμάτων επιφέρει.

Στην πράξη, η ύπαρξη δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας εξετάζεται ως θέμα απόδειξης σε δίκη περί προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ή στη σύμβαση μεταβίβασης ή παραχώρησης άδειας εκμετάλλευσης χωρίς να είναι κατ' άλλο τρόπο δυνατή η κατοχύρωση της.

2.2. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΑ ΕΡΓΑ

2.2.1. Η ΑΠΑΡΙΘΜΗΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Ο νόμος στο άρθρο 2 αφού αναφέρει τρεις γενικές κατηγορίες έργων που προστατεύονται, ήτοι έργα *«λόγου, τέχνης ή επιστήμης»*, προχωρά έπειτα σε μια ενδεικτική- και όχι αποκλειστική- απαρίθμηση πνευματικών έργων που μπορούν να είναι αντικείμενο προστασίας. Αυτά τα ενδεικτικώς απαριθμούμενα έργα είναι: *«τα γραπτά ή προφορικά κείμενα, οι μουσικές συνθέσεις, με κείμενο ή χωρίς, τα θεατρικά έργα, με μουσική ή χωρίς, οι χορογραφίες και οι παντομίμες, τα οπτικοακουστικά έργα, τα έργα των εικαστικών τεχνών, στα οποία περιλαμβάνονται τα σχέδια, τα έργα ζωγραφικής και γλυπτικής, τα χαρακτικά έργα και οι λιθογραφίες, τα αρχιτεκτονικά έργα, οι φωτογραφίες, τα έργα των εφαρμοσμένων τεχνών, οι εικονογραφήσεις, οι χάρτες, τα τρισδιάστατα έργα που αναφέρονται στη γεωγραφία, την τοπογραφία, την αρχιτεκτονική ή την επιστήμη»*. Ο ως άνω κατάλογος είναι ανοιχτός προς

¹⁷ Στο παρελθόν η νομοθεσία των ΗΠΑ έθετε ως προϋπόθεση για την άσκηση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας την κατάθεση του έργου στο Copyright Office. Από το 1989 ωστόσο η κατάθεση στο Copyright Office δεν εφαρμόζεται στα έργα που έχουν χώρα προέλευσης άλλη από τις Η.Π.Α ή που προστατεύονται με τη Διεθνή Σύμβαση της Ρώμης.

συμπλήρωση ανάλογα με την πρόοδο του ανθρώπινου πνεύματος και ειδικότερα της τεχνολογίας.

2.2.2. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

2.2.2.1. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ Η/Υ¹⁸

Ο ν.2121/1993 εναρμόνισε το ελληνικό δίκαιο στην ευρωπαϊκή οδηγία 250/91 για την νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών. Τόσο τα προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή, όσο και το προπαρασκευαστικό υλικό τους θεωρούνται ως έργα λόγου¹⁹. Το πρόγραμμα Η/Υ προστατεύεται σε κάθε μορφή έκφρασής του, δηλαδή είτε στον κώδικα μηχανής, είτε στον πηγαίο κώδικα. Σαφής ορισμός για το πρόγραμμα Η/Υ δεν υφίσταται στο νόμο, ακολουθώντας το παράδειγμα της οδηγίας, προκειμένου η έννοια να είναι ανοιχτή σε προσαρμογή στις τεχνολογικές εξελίξεις. Οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες στηρίζεται το πρόγραμμα και τα επιμέρους στοιχεία του, συμπεριλαμβανομένων εκείνων στα οποία στηρίζονται τα προγράμματα διασύνδεσης του, πάντως δεν προστατεύονται²⁰. Το δε προπαρασκευαστικό υλικό σχεδιασμού ενός προγράμματος είναι προστατεύσιμο σύμφωνα με το προοίμιο της σχετικής ως άνω κοινοτικής οδηγίας *«εφόσον η φύση της προπαρασκευαστικής εργασίας είναι τέτοια που το πρόγραμμα του ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να προκύψει από αυτή σε ένα υστερότερο στάδιο[...]*». Η ελληνική νομολογία έχει συγκεκριμένα δεχθεί ότι στη γενική έννοια του software περιλαμβάνονται: α) το πρόγραμμα Η/Υ, β) η περιγραφή του προγράμματος (προπαρασκευαστικό υλικό) και γ) το συνοδευτικό υλικό. Η περιγραφή του προγράμματος σύμφωνα με τα ελληνικά δικαστήρια περιλαμβάνει το προστάδιο εκπονήσεως του, μέρος και αυτό της γενικής ιδέας του software που ορίζεται από τις πρότυπες οδηγίες σαν μια πλήρης παράσταση διαδικασίας σε γλωσσική, σχηματική, ή άλλη μορφή, τα στοιχεία της οποίας επαρκούν για τον καθορισμό μιας σειράς εντολών, οι οποίες θα απαρτίσουν το τελικό πρόγραμμα και με την βοήθεια των οποίων μπορεί να γίνει η οριστική εκπόνησή του και ότι στο συνοδευτικό υλικό ή τεκμηρίωση εφαρμογής, ανήκουν οι οδηγίες προς τον χρήστη, σχόλια, παρατηρήσεις, σημειώσεις, που εξηγούν το χειρισμό του προγράμματος

¹⁸ Για μια εκ βάθρων ανάλυση στα ζητήματα της προστασίας του Λογισμικού βλ. Μιχαήλ-Θεόδωρο Μαρίνο, *Λογισμικό*, εκδόσεις Κριτική, 1989 και 1992 (τόμος II) και σχετικά με την ποινική προστασία του προγράμματος Η/Υ, Γεώργιου Ι. Νούσκαλη *«Ποινική προστασία προγράμματος Η/Υ»*, εκδόσεις Σάκκουλα, 2003.

¹⁹ Υφίσταται βεβαίως ο προβληματισμός κατά πόσο θα μπορούσαν να προστατευτούν και με το δίκαιο των εφευρέσεων.

²⁰ Στα πλαίσια αυτά δεν προστατεύεται ο αλγόριθμος ενός προγράμματος.

[ΠΠρΘεσσ.18201/1998, ΣυμβΕφΑθ 2949/2003]. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις προπαρασκευαστικού υλικού είναι ο κατάλογος εντολών και η ροή των διαγραμμάτων (flowchart). Στο περιβάλλον του διαδικτύου μπορούν να προστατευτούν ως προγράμματα Η/Υ οι αποκαλούμενοι «φυλλομετρητές» (browsers), οι μηχανές αναζήτησης (search engines), το λογισμικό ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail software) και το ειδικό λογισμικό που εκάστοτε χρησιμοποιείται για την ενεργοποίηση των υπερσυνδέσμων (links).

2.2.2.2 ΒΑΣΕΙΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ²¹

Ο Έλληνας νομοθέτης καίτοι στο αρχικό νομοθέτημα εμπεριείχε ήδη αναφορά στις βάσεις δεδομένων, έχει πλέον ήδη υιοθετήσει (α.2§2^α) τον ορισμό της βάσης δεδομένων που δίδεται στην κοινοτική οδηγία 96/9/ΕΟΚ την οποία ενσωμάτωσε με τον ν.2819/2000.

Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό ως βάσεις δεδομένων θεωρούνται: *«συλλογές έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξάρτητων στοιχείων, διευθετημένων κατά συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και ατομικώς προσιτών με ηλεκτρονικά μέσα ή με άλλο τρόπο»*. Διευκρινίζεται ότι για να υπαχθούν οι ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων στην ως άνω έννοια, δεν απαιτείται η αποθήκευση των επιμέρους στοιχείων που εμπεριέχουν σε κάποιον υλικό φορέα²².

Είναι αδιάφορο, καταρχήν, εάν το περιεχόμενο της βάσης προστατεύεται αυτοτελώς με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας ή όχι. Τα δεδομένα δεν είναι απαραίτητο να είναι έργα πνευματικής ιδιοκτησίας ή να έχουν πνευματικό περιεχόμενο ή να είναι ομοειδή. Την ίδια προστασία απολαμβάνουν τόσο η νομική βάση δεδομένων του Εθνικού Τυπογραφείου η οποία περιλαμβάνει δημοσιευμένα στο ΦΕΚ νομοθετήματα, τα οποία όπως είδαμε ως πολιτειακά κείμενα δεν χαίρουν αυτοτελώς προστασίας, όσο και η βάση δεδομένων της Heal link που περιέχει προστατευόμενες επιστημονικές δημοσιεύσεις.

Για να προστατευθεί με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας μια βάση δεδομένων απαιτείται σύμφωνα με τον νόμο η επιλογή ή η διευθέτηση του περιεχομένου της να είναι *πνευματικό δημιούργημα*. Δεν απαιτείται κανένα άλλο κριτήριο για την παροχή προστασίας. Η προστασία αυτή δεν εκτείνεται στο περιεχόμενο των βάσεων δεδομένων και δεν θίγει κανένα από τα δικαιώματα που υφίστανται στο περιεχόμενο αυτό. Συνεπώς, σε μια βάση δεδομένων η οποία εμπεριέχει άλλα προστατευόμενα με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας έργα πχ φωτογραφίες, η προστασία της βάσης δεδομένων παραμένει ανεξάρτητη από την προστασία των φωτογραφιών.

²¹ Για εμβάθυνση στα ζητήματα της νομικής προστασίας των βάσεων δεδομένων, βλ. ομότιτλα βιβλία Τατιάνας-Ελένης Συνοδινού, εκδόσεις Σάκκουλα, 2004 και Μαρίας Μπότη-Κανελλοπούλου, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2004.

²² Σημ.21 Προοίμιο Οδηγίας 96/9/ΕΚ.

Σχετικά με τις βάσεις δεδομένων αναγνωρίστηκε ένα ειδικής φύσεως δικαίωμα (sui generis) στον κατασκευαστή τους (maker of databases), δηλαδή στο φυσικό ή νομικό πρόσωπο που λαμβάνει την πρωτοβουλία και επωμίζεται τον κίνδυνο των επενδύσεων. Ο όρος «κατασκευαστής» της βάσης χρησιμοποιήθηκε σκόπιμα αντί του όρου παραγωγός (producer) για να διακριθεί από τον εργολάβο που μπορεί να την υλοποιήσει. Σκοπός της θέσπισης του ειδικού αυτού δικαιώματος είναι η προστασία της οικονομικής και επαγγελματικής επένδυσης του κατασκευαστή έναντι της ιδιοποίησης των αποτελεσμάτων της επένδυσης αυτής από τρίτους.

Ειδικότερα, στο α.45Α προβλέπεται ότι: *«ο κατασκευαστής βάσης δεδομένων έχει το δικαίωμα να απαγορεύει την εξαγωγή ή/και επαναχρησιμοποίηση του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου της βάσης δεδομένων, αξιολογούμενου ποιοτικά ή ποσοτικά, εφόσον η απόκτηση, ο έλεγχος ή η παρουσίαση του περιεχομένου της βάσης δεδομένων καταδεικνύουν ουσιώδη ποιοτική ή ποσοτική επένδυση».*

Ο κατασκευαστής της βάσης δεδομένων δεν είναι απαραίτητο να συμπίπτει με τον δημιουργό της χωρίς κάτι τέτοιο να αποκλείεται. Δημιουργός κατά το εθνικό μας δίκαιο μπορεί να είναι μόνο φυσικό πρόσωπο, ενώ «κατασκευαστής» μπορεί να είναι είτε φυσικό, είτε νομικό πρόσωπο. Ο δημιουργός έχει το απόλυτο και αποκλειστικό δικαίωμα που του αποδίδεται στο άρθρο 3 του νόμου. Συγκεκριμένα: *«Ο δημιουργός βάσης δεδομένων έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπει ή να απαγορεύει: α) την προσωρινή ή διαρκή αναπαραγωγή της βάσης δεδομένων με κάθε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει, β) τη μετάφραση, προσαρμογή, διευθέτηση και οποιαδήποτε άλλη μετατροπή της βάσης δεδομένων, γ) οποιαδήποτε μορφή διανομής της βάσης δεδομένων ή αντιγράφων της στο κοινό., δ) οποιαδήποτε ανακοίνωση, επίδειξη ή παρουσίαση της βάσης δεδομένων στο κοινό, ε) οποιαδήποτε αναπαραγωγή, διανομή, ανακοίνωση, επίδειξη ή παρουσίαση στο κοινό των αποτελεσμάτων των πράξεων που αναφέρονται στο στοιχείο β'».* Όταν οι δημιουργός και κατασκευαστής είναι το ίδιο άτομο, τότε απολαμβάνει σωρευτικά τη διπλή προστασία που προβλέπεται στα άρθρα 45^A και 3 του ν.2121/1993.

2.2.2.3 ΕΡΓΑ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ

Ο νόμος δεν αναφέρεται ρητά στα πολυμέσα. Η ευρεία ανάπτυξη και διαδεδομένη χρήση τους ωστόσο στις ημέρες μας έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της προστασίας τους βάσει του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας. Τα πρακτικά προβλήματα που ανακύπτουν ανάγονται στη δυσκολία υπαγωγής τους σε μια από τις παραδοσιακές κατηγορίες έργων του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο όρος πολυμέσα περιγράφει ψηφιακά έργα που ενσωματώνουν

κείμενα, εικόνες, ήχους και δίνουν στο χρήστη τη δυνατότητα διάδρασης (interaction) μετά από κατάλληλη ψηφιακή επεξεργασία και ενσωμάτωση τους σε έναν υλικό φορέα, συνήθως cd, τα οποία αναγιγνώσκονται μέσα από μια μηχανική συσκευή. Συνήθως οι επιμέρους δημιουργοί είναι εύκολο να ανιχνευθούν και οι μεταξύ τους σχέσεις ρυθμίζονται βάσει συμβάσεων. Όμως, το να βρεθεί το υποκείμενο των δικαιωμάτων δεν αρκεί, αν δεν μπορεί να ταυτοποιηθεί το αντικείμενο των δικαιωμάτων, ήτοι η κατηγορία του έργου επί του οποίου υφίστανται τα όποια δικαιώματα. Η θεωρία κυμαίνεται ιδίως ανάμεσα στον χαρακτηρισμό των έργων πολυμέσων είτε ως οπτικοακουστικών έργων, είτε ως βάσεων δεδομένων. Για τον Μαρίνο ωστόσο το έργο multimedia αποτελεί μια νέα μορφή ψηφιακού έργου, στην οποία συντήκονται σε μια οργανική ενότητα περισσότερες και ετερόκλητες κατηγορίες έργων, ποιοτικά διάφορα από τα μέρη που το συνθέτουν.²³

2.2.2.4 ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

Στα ίδια πλαίσια κινείται και η προστασία των ιστοσελίδων ως αυτόνομων έργων. Καταρχήν, μια ιστοσελίδα στις περισσότερες περιπτώσεις θα εμπεριέχει άλλα έργα, όπως λογισμικό, εικόνες, κείμενα και ήχους, τα οποία εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις του νόμου (πχ πρωτοτυπία) θα προστατεύονται αυτοτελώς. Ένα έργο προστατεύεται εξίσου είτε είναι ενσωματωμένο σε κάποιο υλικό φορέα (πχ έντυπο ή cd), είτε βρίσκεται σε ένα διαδικτυακό τόπο, πχ μια φωτογραφία χαίρει της ίδιας προστασίας είτε είναι τυπωμένη σε μια εφημερίδα, είτε παρουσιάζεται στο διαδικτυακό κόμβο της εφημερίδας. Η χρήση κάθε online έργου υπόκειται στις διατάξεις του νόμου, όπως ακριβώς και όταν διατίθεται σε οποιαδήποτε εκτός δικτύου μορφή.

Η ίδια η ιστοσελίδα αυτόνομα μπορεί να προστατευτεί ως έργο ακόμα και χωρίς να εμπίπτει σε μια από τις αναφερόμενες ενδεικτικές κατηγορίες έργων του άρθρου 2 ν.2121/93. Θα μπορούσε εξάλλου να υπαχθεί ανά περίπτωση είτε στην έννοια της βάσης δεδομένων, είτε στην έννοια του πολυμέσου. Ο φορέας της ιστοσελίδας, νόμιμος ιδιοκτήτης της που συνήθως θα ταυτίζεται με τον καταχωρητή του οικείου ονόματος πεδίου (domain name), δεν αποκτά αυτοδικαίως κάποιο ειδικό δικαίωμα όπως αυτό του κατασκευαστή μιας βάσης δεδομένων παρά μόνον εάν η εν λόγω ιστοσελίδα υπαχθεί στην έννοια της βάσης δεδομένων. Τα όποια δικαιώματά του επί των περιεχομένων της ιστοσελίδας θα πηγάζουν είτε από το γεγονός ότι ο ίδιος έχει δημιουργήσει τα αυτοτελή έργα και συνεπώς είναι πρωτογενώς δικαιούχος, είτε από

²³ Βλ. Μ-Θ. Μαρίνο, *Πνευματική Ιδιοκτησία*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2004, σελ 105.

τις συμβάσεις μεταβίβασης των περιουσιακών δικαιωμάτων επί των επιμέρους έργων που θα έχει συνάψει με τους αρχικούς δημιουργούς τους, οπότε θα είναι δευτερογενώς δικαιούχος.

3. ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

3.1. Ο ΚΑΝΟΝΑΣ: Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ, ΦΥΣΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ

Τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας αποδίδονται στους πνευματικούς δημιουργούς. Δημιουργός ενός έργου μπορεί να είναι μόνο ένας άνθρωπος, ένα φυσικό πρόσωπο. Η αρχή αυτή, ότι μόνο ο δημιουργός, ένα φυσικό πρόσωπο μπορεί να είναι δικαιούχος του περιουσιακού και ηθικού δικαιώματος επί του έργου, εκφράζεται ρητά στο άρθρο 1 του νόμου και αποκαλείται *αρχή της αληθείας* ή άλλως *αρχή του δημιουργού*.

Τα νομικά πρόσωπα (ιδρύματα, εταιρίες κλπ) μπορούν μόνο δευτερογενώς να αποκτήσουν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, δηλαδή μόνο κατόπιν συμβατικής μεταβίβασης.

3.2. ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ

Πολλές φορές περισσότερα πρόσωπα συμπράττουν για την δημιουργία ενός πνευματικού έργου. Η σύμπραξη αυτή μπορεί να λάβει μια από τις ακόλουθες μορφές:

- είτε περισσότερα άτομα να συνεργασθούν για την δημιουργία του ίδιου έργου χωρίς να μπορεί να διακριθεί η επιμέρους συνεισφορά του καθενός, οπότε γίνεται λόγος για έργο *συνεργασίας* (πχ επιστημονικό άρθρο που δημοσιεύεται με το όνομα δύο συγγραφέων),
- είτε περισσότεροι δημιουργοί να συμβάλουν τα αυτοτελή έργα τους προκειμένου για την δημιουργία ενός ενιαίου έργου υπό την διεύθυνση και τον συντονισμό ενός φυσικού προσώπου, οπότε το έργο αποκαλείται *συλλογικό* (πχ μια εγκυκλοπαίδεια)
- ή ένα έργο να απαρτίζεται από έργα που έχουν δημιουργηθεί χωριστά, οπότε αποκαλείται *σύνθετο* (πχ μουσική σύνθεση που συνοδεύει ποίημα το οποίο απαγγέλλεται από κάποιο καλλιτέχνη).

Στα έργα *συνεργασίας* οι συνεργάτες γίνονται συνδικαιούχοι σε ίσα μέρη της πνευματικής ιδιοκτησίας επί του τελικού έργου (α.7§1), εκτός εάν συμφωνήσουν μεταξύ τους κάποιο ποσοστό ιδιοκτησίας που θα αναλογεί στον καθένα εξ αρχής.

Στα *συλλογικά έργα* δικαιούχος επί του συνολικού έργου γίνεται το φυσικό πρόσωπο που το διευθύνει και το συντονίζει, ενώ ο καθένας από τους επιμέρους δημιουργούς είναι δικαιούχος

των πνευματικών δικαιωμάτων επί της αυτοτελούς συμβολής του, εφόσον αυτή είναι επιδεκτική χωριστής εκμετάλλευσης (α.7§2).

Στα σύνθετα έργα οι δημιουργοί των επιμέρους τμημάτων είναι ταυτόχρονα συνδικαιούχοι επί του κοινού σύνθετου έργου και ο καθένας ξεχωριστά αποκλειστικός δικαιούχος των δικαιωμάτων επί της δημιουργίας του, εφόσον αυτή είναι δεκτική χωριστής εκμετάλλευσης(α.7§3).

Ειδική περίπτωση συλλογικών έργων είναι τα *οπτικοακουστικά* έργα για τα οποία υφίσταται ειδικό νομικό καθεστώς. Συγκεκριμένα, βάσει του άρθρου 9 «*ως δημιουργός ενός οπτικοακουστικού έργου τεκμαίρεται ο σκηνοθέτης*». Το τεκμήριο αυτό είναι μαχητό, μπορεί δηλαδή κάποιος να ανταποδείξει ότι δεν είναι μόνο ο σκηνοθέτης που συνέβαλε καθοριστικά στην δημιουργία του συνολικού έργου αλλά και άλλο ή άλλα πρόσωπα πχ ο σεναριογράφος. Πολύ πιο δύσκολο θα ήταν, αν και υπάρχει η νομική δυνατότητα, να αποδειχθεί ότι ο σκηνοθέτης ουδεμία καλλιτεχνική συμβολή προσέφερε.

3.3. ΑΝΩΝΥΜΑ ΚΑΙ ΨΕΥΔΩΝΥΜΑ ΕΡΓΑ

Υπάρχουν έργα τα οποία γίνονται προσιτά στο κοινό χωρίς να προσδιορίζεται η ταυτότητα του πραγματικού δημιουργού τους. Αυτό γίνεται είτε γιατί παραλείπεται εξ αρχής το όνομα του δημιουργού, οπότε πρόκειται για ανώνυμα έργα, είτε γιατί αναφέρεται ένα όνομα φανταστικό που δεν μπορεί να αποδοθεί σε ένα συγκεκριμένο άτομο, οπότε πρόκειται για ψευδώνυμα έργα. Επειδή εωσότου γίνει ενδεχομένως κάποτε γνωστό ποιος είναι ο πραγματικός δημιουργός, θα πρέπει τα δικαιώματα του να εκπροσωπούνται από κάποιον ο νόμος εισάγει ένα αποκαλούμενο «πλάσμα δικαίου», δηλαδή ορίζει ως πλασματικό δικαιούχο των συγκεκριμένων πνευματικών δικαιωμάτων το φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο «*καθιστά νομίμως προσιτό στο κοινό έργο ανώνυμο ή με ψευδώνυμο*». Αν ποτέ εμφανιστεί ο πραγματικός δημιουργός του έργου, αυτός αποκτά τα πνευματικά δικαιώματα στην κατάσταση όπου βρίσκονται από τις ενέργειες του πλασματικού δικαιούχου (α.11§2).

Ορφανά Έργα

Ο νόμος 4212/2013 (ΦΕΚ Α/257/2013) ενσωμάτωσε στο ελληνικό δίκαιο την Οδηγία 2012/28 2012 σχετικά με ορισμένες επιτρεπόμενες χρήσεις ορφανών έργων και τροποποίησε τον σχετικό νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων (νέο α. 27Α ν.

2121/1993). Σκοπός της Οδηγίας είναι να διευκολύνει τις βιβλιοθήκες, τα αρχεία, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τα ιδρύματα κινηματογραφικής ή ακουστικής κληρονομιάς και τους δημόσιους ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς (φορείς χρήσης ορφανών έργων) να ψηφιοποιήσουν και να διαθέσουν στο κοινό ορφανά έργα, τα οποία περιλαμβάνονται στις συλλογές τους, εφόσον προηγουμένως διενεργήσουν μια καλόπιστη επιμελή αναζήτηση σε συγκεκριμένες πηγές. Βλ. αναλυτικά: <http://opi.gr/index.php/2013-10-03-12-23-43/2014-05-07-10-13-16>

3.4. ΤΕΚΜΗΡΙΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ

Η ελληνική νομοθεσία για να διευκολύνει την απόδειξη του δημιουργού ή έστω δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, ιδίως σε περιπτώσεις δικαστικής επιδίωξης των δικαιωμάτων, χρησιμοποιεί *τεκμήρια*, δηλαδή στοιχεία που μπορούν να αποτελέσουν αποδείξεις στις οποίες μπορεί να βασιστεί κανείς για τη συναγωγή συμπερασμάτων. Συγκεκριμένα, βάσει του α.10§1: *«Τεκμαίρεται ως δημιουργός του έργου το πρόσωπο του οποίου το όνομα εμφανίζεται πάνω στον υλικό φορέα του έργου κατά τον τρόπο, που συνήθως χρησιμοποιείται για την ένδειξη του δημιουργού. Το ίδιο ισχύει και αν εμφανίζεται ψευδώνυμο εφόσον το ψευδώνυμο δεν αφήνει αμφιβολία ως προς την ταυτότητα του προσώπου»*. Επίσης σύμφωνα με την επόμενη παράγραφο του ίδιου άρθρου ως δικαιούχος της πνευματικής ιδιοκτησίας σε συλλογικά έργα, σε προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών ή σε οπτικοακουστικά έργα, τεκμαίρεται *«το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, του οποίου το όνομα ή η επωνυμία εμφανίζεται πάνω στον υλικό φορέα του έργου κατά τον τρόπο, που συνήθως χρησιμοποιείται για την ένδειξη του δικαιούχου»*. Συνεπώς η αναγραφή του ονόματος κάποιου προσώπου πάνω στον υλικό φορέα ενσωμάτωσης του έργου θα αποτελεί καταρχήν απόδειξη της ιδιότητας του ως δημιουργού ή δικαιούχου των σχετικών δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Τα τεκμήρια αυτά είναι μαχητά, δηλαδή επιτρέπεται αντίθετη απόδειξη.

3.5. ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

3.5.1. ΕΡΓΑ ΜΙΣΘΩΤΩΝ

Τα έργα που δημιουργούνται από μισθωτούς σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας θεωρούνται πνευματικά δημιουργήματα των μισθωτών. Ωστόσο, εφόσον δεν έχει προβλεφθεί διαφορετικά, θεωρείται ότι μεταβιβάζονται στον εργοδότη αυτοδικαίως οι εξουσίες του περιουσιακού

δικαιώματος που είναι αναγκαίες για την εκπλήρωση του σκοπού της μεταξύ τους σύμβασης (α. 8 εδ.α, β). Η ειδική αυτή ρύθμιση απαιτήθηκε διότι από πλευράς εργατικού δικαίου ο εργοδότης έχει αποκλειστικό και απόλυτο δικαίωμα στο αποτέλεσμα της εργασίας του εργαζομένου, ενώ το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας προσανατολίζεται όπως είδαμε στην αρχή της αληθείας, της αναγνώρισης της προστασίας του φυσικού προσώπου που πραγματικά δημιουργεί ένα έργο. Τα έργα του μισθωτού επί των οποίων μεταβιβάζονται δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον εργοδότη πρέπει να γίνονται σε εκτέλεση της σύμβασης εργασίας, δηλαδή να έχει προσληφθεί για να παράγει το συγκεκριμένο έργο ή έστω να αποτελεί αυτό παρεπόμενη υποχρέωση του. Δεν αρκεί ότι το έργο εκπονήθηκε στο χώρο της εργασίας.

Έχει περαιτέρω ρυθμιστεί ειδικά στο νόμο η περίπτωση της δημιουργίας προγράμματος Η/Υ από μισθωτό. Προβλέπεται συγκεκριμένα ότι το περιουσιακό δικαίωμα σε πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, που δημιουργήθηκε από μισθωτό σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας ή σύμφωνα με τις οδηγίες του εργοδότη του, μεταβιβάζεται αυτοδικαίως στον εργοδότη (α.40), εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία. Πρέπει να διευκρινισθεί ότι η διάταξη δεν αναφέρεται στις περιπτώσεις που το πρόγραμμα δημιουργήθηκε επ' ευκαιρία ή εξ αφορμής της εργασίας, οπότε το περιουσιακό δικαίωμα παραμένει στον μισθωτό προγραμματιστή.

3.5.2. ΕΡΓΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ

Για τα έργα που δημιουργήθηκαν από τους απασχολούμενους με οποιαδήποτε σχέση εργασίας στο Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ., σε εκτέλεση του υπηρεσιακού τους καθήκοντος προβλέπεται ειδικά ότι τα περιουσιακά δικαιώματα επί αυτών μεταβιβάζονται αυτοδικαίως στον εργοδότη, εκτός εν υπάρχει αντίθετη συμφωνία. (α.8 εδ δ'). Εφόσον ένα έργο δεν δημιουργείται από τον απασχολούμενο σε εκτέλεση του υπηρεσιακού του καθήκοντος και δεν συνδέεται άμεσα με το έργο της υπηρεσίας του, τα δικαιώματα επί αυτού παραμένουν στον αρχικό δημιουργό του.

Υπό αυτό το πρίσμα, συλλογές νόμων που εκδίδουν υπάλληλοι του Δημοσίου ή επιστημονικά έργα που δημιουργούνται για υποβοήθηση της υπηρεσιακής υποχρέωσης των πανεπιστημιακών για διδασκαλία δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της ως άνω διάταξης. Έχει γίνει εξάλλου δεκτό πως δικαιολογούνται αποκλίσεις από αυτή την πρόβλεψη για τα μέλη διδακτικού-ερευνητικού προσωπικού (ΔΕΠ) όλων των βαθμίδων ΑΕΙ²⁴ οι οποίες δικαιολογούνται από τη συνταγματικά κατοχυρωμένη ελευθερία της ακαδημαϊκής έρευνας.

²⁴ Βλ. Μ-Θ. Μαρίνο, *Πνευματική Ιδιοκτησία*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2004, σελ. 140.

Συγκεκριμένα έχει γίνει δεκτό ότι τα μέλη του διδακτικού-ερευνητικού προσωπικού (ΔΕΠ) ως δημόσιοι λειτουργοί έχουν το δικαίωμα για έρευνα και διδασκαλία καθώς και ανεξαρτησία και ελευθερία στην εκτέλεση του έργου τους, στα πλαίσια του προγραμματισμού και των σχετικών αποφάσεων του κάθε τμήματος και στα πλαίσια αυτά έργα που δημιουργήθηκαν από τα μέλη ΔΕΠ χωρίς να τελούν υπό την καθοδήγηση ή τις οδηγίες κανενός, με πλήρη αυτοτέλεια εκφραζόμενη σε πλήρη ελευθερία ως προς την έρευνα και το θέμα με το οποίο ασχολήθηκαν, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της ως άνω διάταξης. [ΠΠρΑθ 1117/1997]

3.5.3. ΕΡΓΑ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ (ΚΑΤΟΠΙΝ ΕΝΤΟΛΗΣ)

Καίτοι δεν υφίσταται ειδική διάταξη στο νόμο για τα έργα που δημιουργούνται κατά παραγγελία, αξίζει να επισημανθεί ότι και στις περιπτώσεις αυτές ισχύει η αρχή του δημιουργού και συνεπώς όλα τα περιουσιακά και ηθικά δικαιώματα επί του έργου αποκτώνται πρωτογενώς από τον αρχικό δημιουργό. Η μεταξύ παραγγελέα και δημιουργού σύμβαση θα καθορίζει ποια από τα περιουσιακά δικαιώματα μεταβιβάζονται. Η μεταβίβαση του υλικού φορέα που ενσωματώνει το έργο (πχ παραλαβή ενός cd με πρόγραμμα H/Y ή τραγούδια) από μόνη της δεν επιφέρει μεταβίβαση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Όπως επισημαίνει ο Κοτσίρης,²⁵ προβληματισμός δημιουργείται στις πανεπιστημιακής φύσεως πνευματικές δημιουργίες, κυρίως στις περιπτώσεις εργασιών μελών διδακτικού επιστημονικού προσωπικού, στις οποίες έχουν εισφέρει επιστημονικά βοηθοί, υποψήφιοι διδάκτορες, μεταπτυχιακοί ή προπτυχιακοί φοιτητές. Η λύση δεν μπορεί να είναι ενιαία αλλά κατά περίπτωση, με βάση τις αρχές περί έργων συνεργασίας.

4. ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ

Οι εξουσίες-δικαιώματα των δημιουργών επί των έργων τους διακρίνονται σε περιουσιακής και ηθικής φύσεως δικαιώματα.

4.1. ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Τα περιουσιακά δικαιώματα εξασφαλίζουν στο δημιουργό τη δυνατότητα να εκμεταλλευθεί οικονομικά το έργο του. Ο νόμος απαριθμεί ενδεικτικά τους βασικότερους τρόπους

²⁵ Βλ. Κοτσίρη, σελ 93.

εκμετάλλευσης του έργου στο άρθρο 3. Η ενδεικτική απαρίθμηση του νόμου επιφυλάσσει τη δυνατότητα στον δημιουργό να επωφεληθεί από μελλοντικούς τρόπους οικονομικής αξιοποίησης του έργου, οι οποίοι απορρέουν από την τεχνολογική πρόοδο και εξέλιξη και δεν εμπίπτουν στον κατάλογο των επί μέρους εξουσιών. Οι απαριθμούμενες στο νόμο ενέργειες επί του έργου για τις οποίες απαιτείται η άδεια του δημιουργού (επιμέρους εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος) είναι οι ακόλουθες:

- I. η εγγραφή του έργου, δηλαδή η πρώτη υλική ενσωμάτωση του πάνω σε υλικό φορέα που αποτελεί τη βάση για την περαιτέρω αναπαραγωγή του
- II. η αναπαραγωγή του έργου²⁶, δηλαδή η παραγωγή ενός ή περισσότερων αντιτύπων του
- III. η μετάφραση του²⁷
- IV. η διασκευή, προσαρμογή ή άλλη μετατροπή του
- V. η θέση σε κυκλοφορία (εξουσία διανομής) του πρωτοτύπου έργου ή των αντιτύπων του
- VI. η εισαγωγή αντιτύπων του που παρήχθησαν στο εξωτερικό
- VII. η εκμίσθωση και ο δημόσιος δανεισμός του
- VIII. η δημόσια εκτέλεση του, δηλαδή κάθε εκτέλεση που το κάνει προσιτό σε ένα κύκλο προσώπων ευρύτερο από το στενό κύκλο της οικογενείας και το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον ανεξάρτητα από το εάν τα πρόσωπα αυτά βρίσκονται στον ίδιο ή σε διαφορετικούς χώρους
- IX. η ραδιοτηλεοπτική μετάδοση του αλλά και
- X. η παρουσίαση του στο κοινό ενσυρμάτως, ασυρμάτως ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο²⁸.

Εάν κάποιος προβεί σε μια από τις ανωτέρω πράξεις χωρίς την απαιτούμενη άδεια, προσβάλλει τα περιουσιακά δικαιώματα του δημιουργού ανεξάρτητα από το αν επιδιώκει οποιαδήποτε οικονομική ωφέλεια ή κερδοσκοπικό σκοπό.

Στο περιβάλλον του διαδικτύου, η ροή των δεδομένων απαιτεί την εκτέλεση ορισμένων τεχνικών διαδικασιών οι οποίες με βάση το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας θα

²⁶ Ειδικά για τα προγράμματα Η/Υ, βάσει της οδηγίας 91/250(α.4στοιχ.4), η έννοια της αναπαραγωγής είναι ευρεία και καλύπτει τόσο την σταθερή αναπαραγωγή, με την έννοια της ενσωμάτωσης σε υλικό φορέα, όσο και την φευγαλέα αναπαραγωγή. Συνεπώς απαιτείται άδεια του δικαιούχου και για την αναπαραγωγή που είναι αναγκαία για την φόρτωση, την εμφάνιση στην οθόνη, την εκτέλεση, τη μεταβίβαση ή την αποθήκευση του προγράμματος Η/Υ.

²⁷ Στην περίπτωση του προγράμματος Η/Υ η μετάφραση νοείται από τη μια γλώσσα προγραμματισμού στην άλλη, είτε από μια μορφή που διαβάζεται από ανθρώπους σε μια μορφή που διαβάζεται από μηχανήματα.

²⁸ Η ρύθμιση του άρθρου 3§1 στοιχείο ζ αφορά αποκλειστικά και μόνο την ραδιοτηλεοπτική μετάδοση και αναμετάδοση, ενώ η εξουσία της παρουσίας στο κοινό με βάση το α.3§1 στοιχείο η αφορά πρωτίστως τη μετάδοση ενός έργου μέσω internet.

προσέβαλαν τα περιουσιακά δικαιώματα του εκάστοτε δικαιούχου, εάν δεν ρυθμίζονταν ειδικά από τον νομοθέτη. Για το λόγο αυτό με βάση την οδηγία 2001/29/EK που έχει ήδη ενσωματωθεί στο εθνικό μας δίκαιο εξαιρούνται από την άδεια αναπαραγωγής του δικαιούχου οι «Οι [...] προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής, οι οποίες είναι μεταβατικές ή παρεπόμενες και οι οποίες αποτελούν αναπόσπαστο και ουσιώδες τμήμα μιας τεχνολογικής μεθόδου, έχουν δε ως αποκλειστικό σκοπό να επιτρέψουν: α) την εντός δικτύου μετάδοση μεταξύ τρίτων μέσω διαμεσολαβητή, ή β) τη νόμιμη χρήση ενός έργου ή άλλου προστατευμένου αντικειμένου και οι οποίες δεν έχουν καμία ανεξάρτητη οικονομική σημασία». Συνεπώς δεν προσβάλλονται τα πνευματικά και συγγενικά δικαιώματα από αναπαραγωγές που γίνονται σε κάθε έναν από τους διακομιστές ώπου να φτάσουν τα πακέτα δεδομένων του έργου από τον διακομιστή όπου είναι αποθηκευμένο έως την οθόνη μας. Εάν δεν υπήρχε η συγκεκριμένη νομική ρύθμιση σχεδόν όλο το περιεχόμενο του διαδικτύου θα ήταν παράνομο καθώς για κάθε μια από αυτές τις αναπαραγωγές θα έπρεπε να ζητείται η άδεια του εκάστοτε δικαιούχου.

Στις μέρες μας μεγάλο ποσοστό προσβολών ιδίως των περιουσιακών δικαιωμάτων των δικαιούχων λαμβάνει χώρα μέσα από τις ανταλλαγές αρχείων που είναι διεθνώς γνωστές ως peer to peer file sharing systems. Οι Peer to peer File sharing ανταλλαγές αρχείων συνιστούν μια μορφή επικοινωνίας περιεχομένου ανάμεσα σε χρήστες ατομικά²⁹, μέσω του διαδικτύου, με την βοήθεια ενός ειδικού προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Το βασικό χαρακτηριστικό όλων αυτών των συστημάτων ανταλλαγής αρχείων είναι ότι τα αρχεία (πχ μουσική, ταινίες) δεν αποθηκεύονται σε έναν κεντρικό διακομιστή (server) όπως γίνεται στις παραδοσιακές κατ' αίτηση (on demand) διαδικτυακές υπηρεσίες αλλά σε διαφορετικούς υπολογιστές των συμμετεχόντων και είναι διαθέσιμα μόνο εφόσον ο συμμετέχων συνδέεται με το διαδίκτυο. Επειδή δια της ανταλλαγής αυτής των αρχείων το έργο αναπαράγεται, διότι δημιουργούνται «σταθερά» ψηφιακά αντίγραφα στους σκληρούς δίσκους των Η/Υ, και γίνεται προσιτό στο ευρύτερο κοινό χωρίς ο δικαιούχος να έχει δώσει τη συγκατάθεσή του και χωρίς να λαμβάνει την αμοιβή που του αναλογεί, οι ενέργειες αυτές αντίκεινται κατά κανόνα στη νομοθεσία για την πνευματική ιδιοκτησία. Καταρχήν ο χρήστης που «φορτώνει» (upload) στο διαδίκτυο αλλά ενδεχομένως και αυτός που «κατεβάζει» (download) στον υπολογιστή του προστατευόμενο έργο χωρίς να έχει τη σχετική άδεια από τον δικαιούχο υπόκειται στις

²⁹ Για μια λεπτομερή ανάλυση των σχετικών νομικών προβλημάτων βλ. Dr. Silke von Lewinski, "Certain legal problems related to the making available of literary and artistic works and other protected subject matter through digital networks", e-copyright bulletin, January-March 2005, διαθέσιμο στην διεύθυνση http://portal.unesco.org/culture/en/file_download.php/90c2182907a0a86aaf619cea9eb38e45lewinski_e.pdf (πρόσβαση στις 1/2/2006)

κυρώσεις του νόμου για την πνευματική ιδιοκτησία³⁰. Οι εταιρίες των οποίων τα συστήματα χρησιμοποιούνται για την ανταλλαγή αυτή των αρχείων ενοχοποιούνται για την παράνομη κυκλοφορία των πνευματικών έργων πρωτίστως εφόσον υπάρχει κεντρικό σύστημα μέσω του οποίου γίνεται ανταλλαγή του περιεχομένου (βλ. υπόθεση Napster), ενώ όταν η αρχιτεκτονική τους δεν βασίζεται σε ένα κεντρικό κόμβο, αλλά έχουν χαρακτήρα εντελώς αποκεντρωμένο, αμφισβητείται ακόμα κατά πόσο μπορούν να καταδικασθούν για προσβολή των πνευματικών δικαιωμάτων (βλ. υποθέσεις Kazzaa, Morheus) διότι προβάλλουν τον ισχυρισμό ότι δεν είναι σε θέση να ελέγξουν το περιεχόμενο των αρχείων που ανταλλάσσονται.

Προσβολή των περιουσιακών δικαιωμάτων μπορεί επίσης να επέλθει λόγω της διαδικασίας του deep linking, δηλαδή της μετάβασης μέσω ενός υπερ- συνδέσμου από μια ιστοσελίδα απευθείας στο περιεχόμενο μιας άλλης με προστατευόμενο περιεχόμενο³¹. Σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να υπάρξει προσβολή του δικαιώματος παρουσίασης στο κοινό, της εξουσίας αναπαραγωγής του ή και του ηθικού δικαιώματος αναγνώρισης της πατρότητας λόγω της μη αναφοράς της προελεύσεως και του δημιουργού.

4.2. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Τα περιουσιακά δικαιώματα των δημιουργών υπόκεινται σε ορισμένους περιορισμούς χάριν της επιστημονικής προόδου, της πληροφόρησης του κοινωνικού συνόλου και ευρύτερα χάριν του συμφέροντος της ολότητας. Οι περιορισμοί του περιουσιακού δικαιώματος, δηλαδή οι *περιπτώσεις στις οποίες δεν απαιτείται η λήψη άδειας του δημιουργού ή δικαιούχου ούτε η καταβολή αμοιβής του* (με εξαίρεση το α.18), είναι ρητά καθοριζόμενες στο νόμο (α.18-28Γ) και πρέπει να ερμηνεύονται στενά. Αλλιώς, όπως επισημαίνει ο ³², «ελλοχεύει ο κίνδυνος υπονόμησης ολόκληρου του συστήματος πνευματικής ιδιοκτησίας, με επαναπροσδιορισμό των συγκεκριμένων περιουσιακών εξουσιών και δημιουργίας αντικινήτρων για περαιτέρω δημιουργία υπό το πρόσχημα της «ελεύθερης ροής των πληροφοριών».

³⁰ βλ. δημοσίευμα στην διεύθυνση <http://www.lawnet.gr/articlemain.asp?id=11177> (πρόσβαση στις 26/5/2006) με τίτλο «Μηνύσεις εναντίον 3500 γερμανών χρηστών δικτύου ανταλλαγής μουσικών αρχείων». Στο δημοσίευμα αναφέρεται πως οι κατηγορίες προσβολής πνευματικών δικαιωμάτων αφορούν κυρίως χρήστες που «κάνουν upload» μουσικών αρχείων στο eDonkey, και όχι χρήστες που κάνουν αποκλειστικά download μουσικών αρχείων στους υπολογιστές τους.

³¹ Για μια λεπτομερέστερη ανάλυση των ενδεχόμενων προσβολών δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στο διαδίκτυο μέσα από τη δημιουργία υπερσυνδέσμων και τη λειτουργία των μηχανών αναζήτησης, βλ. δεύτερο μέρος μεταπτυχιακής εργασίας Ευαγγελίας Βαγενά « *La responsabilité des intermédiaires dans la société de l'information* » ou « *Quand un clic pourrait ouvrir une nouvelle boîte de P@ndore* », διαθέσιμη στο διαδίκτυο στην ιστοσελίδα http://www.droit-ntic.com/pdf/memoire_eva.pdf (πρόσβαση στις 29/5/2006).

³² Βλ. Μ-Θ. Μαρίνο, *Πνευματική Ιδιοκτησία*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2004, σελ. 219.

Ειδικότερα, προβλέπεται ότι δεν απαιτείται η άδεια του δημιουργού και η καταβολή αμοιβής του για τη χρήση του έργου του στις ακόλουθες περιπτώσεις:

α) της παράθεσης σύντομων *αποσπασμάτων* από έργο άλλου νομίμως δημοσιευμένου για την υποστήριξη της γνώμης εκείνου που παραθέτει ή την κριτική της γνώμης του άλλου υπό την προϋπόθεση ότι αναφέρεται η προέλευση τους και ο δημιουργός και εκδότης τους (α.19)

β) της *αναπαραγωγής σε εκπαιδευτικά βιβλία*, που χρησιμοποιούνται ως βιβλία διδασκαλίας για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση εγκεκριμένα από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ή από άλλο αρμόδιο υπουργείο κατά το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα, έργων του λόγου ενός ή περισσότερων συγγραφέων νομίμως δημοσιευμένων, που αποτελούν μικρό τμήμα της συνολικής δημιουργίας του καθενός από αυτούς. Η ρύθμιση αυτή αφορά μόνο την έντυπη αναπαραγωγή (α.20)

γ) της αναπαραγωγής άρθρων νομίμως δημοσιευμένων σε εφημερίδα ή σε περιοδικό, σύντομων αποσπασμάτων έργου ή τμημάτων σύντομου έργου ή έργου των εικαστικών τεχνών νομίμως δημοσιευμένου, εφόσον γίνεται αποκλειστικά *για τη διδασκαλία ή τις εξετάσεις σε εκπαιδευτικό ίδρυμα* (α.21)

δ) της αναπαραγωγής ενός πρόσθετου αντιτύπου από μη κερδοσκοπικές βιβλιοθήκες ή αρχεία, που έχουν αντίτυπο του έργου στην μόνιμη συλλογή τους, προκειμένου να διατηρήσουν το αντίτυπο αυτό ή να το μεταβιβάσουν σε άλλη, μη κερδοσκοπική, βιβλιοθήκη ή αρχείο. Η αναπαραγωγή επιτρέπεται μόνο αν είναι αδύνατη η προμήθεια ενός τέτοιου αντιτύπου από την αγορά σε σύντομο χρόνο και με εύλογους όρους (α.22)

ε) της αναπαραγωγής κινηματογραφικής ταινίας με το σκοπό της διατήρησής της στο *Εθνικό Κινηματογραφικό Αρχείο* (α.23)

στ) της αναπαραγωγής έργου για να χρησιμοποιηθεί σε *δικαστική ή διοικητική διαδικασία* (αρ.24)

ζ) της χρήσης ενός έργου *για λόγους ενημέρωσης* (αρ.25)

η) της χρήσης στα μέσα μαζικής επικοινωνίας εικόνων με έργα *αρχιτεκτονικής, εικαστικών τεχνών, φωτογραφίας* που βρίσκονται μόνιμα σε *δημόσιο χώρο* (αρ.26)

θ) της αναπαραγωγής του έργου προς όφελος *τυφλών και κωφαλάλων προσώπων*, για χρήσεις που συνδέονται άμεσα με την αναπηρία και δεν έχουν εμπορικό χαρακτήρα, στο βαθμό που απαιτείται λόγω της συγκεκριμένης αναπηρίας(αρ.28^Α).

Ειδική περίπτωση περιορισμού αποτελεί η αναπαραγωγή για *ιδιωτική χρήση* (α.18) η οποία επιτρέπεται χωρίς να απαιτείται η άδεια του δημιουργού αλλά έναντι καταβολής *εύλογης αμοιβής*. Ο νόμος θεωρεί ελεύθερη την αναπαραγωγή ενός νόμιμα δημοσιευμένου έργου για

ιδιωτική χρήση εκείνου που προβαίνει στην αναπαραγωγή. Τα όρια στην ελευθερία αυτής της αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση σκιαγραφούνται στην §2 του άρθρου 18, στην οποία ορίζεται ότι: «*Η ελευθερία της αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση δεν ισχύει όταν με την αναπαραγωγή εμποδίζεται η κανονική εκμετάλλευση του έργου ή βλάπτονται τα νόμιμα συμφέροντα των δημιουργών και ιδίως: α) όταν αναπαράγεται αρχιτεκτονικό έργο σε μορφή κτιρίου ή άλλης παρεμφερούς κατασκευής, β) όταν αναπαράγεται, με τεχνικά μέσα, έργο των εικαστικών τεχνών, που κυκλοφορεί σε περιορισμένο αριθμό ή η γραφική παράσταση μουσικού έργου*».

Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων για την ιδιωτική αναπαραγωγή θα χρησιμοποιηθούν τεχνικά μέσα. Επί της αξίας των τεχνικών μέσων αυτών όπως προσδιορίζονται στο α.18§3 εισπράττεται ένα ποσοστό τοις εκατό ως *εύλογη αμοιβή* των δημιουργών και ορισμένων δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων ως αντιστάθμισμα της ελεύθερης αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση. Ο νόμος ορίζει το ποσοστό τοις εκατό ανάλογα με το μέσο αναπαραγωγής καθώς και την κατανομή του ανάμεσα στις διαφορετικές κατηγορίες δικαιούχων. Για παράδειγμα, η εύλογη αμοιβή που οφείλεται για τις φωτοτυπικές συσκευές είναι 4% της αξίας τους, το οποίο κατανέμεται εξ ημισείας μεταξύ των πνευματικών δημιουργών και των εκδοτών εντύπων. Η εύλογη αμοιβή καταβάλλεται από τους εισαγωγείς ή από τους παραγωγούς των αντικειμένων αυτών και εισπράττεται από τους οργανισμούς συλλογικής διαχείρισης (βλ. κατωτέρω).

Το πεδίο εφαρμογής της αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση είναι ιδιαίτερα περιορισμένο εξάλλου στα *προγράμματα των Η/Υ*. Ο νόμιμος χρήστης ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή έχει δικαίωμα να παραγάγει, χωρίς τη άδεια του δημιουργού και χωρίς πληρωμή αμοιβής, ένα εφεδρικό αντίγραφο του προγράμματος (backup copy) στο μέτρο που αυτό είναι απαραίτητο για τη χρήση. Στα πλαίσια της νόμιμης χρήσης του προγράμματος έχει εξάλλου το δικαίωμα να προβεί, χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς πληρωμή αμοιβής, στην παρακολούθηση, τη μελέτη ή τη δοκιμή της λειτουργίας του προγράμματος προκειμένου να εντοπισθούν οι ιδέες και αρχές που αποτελούν τη βάση οποιουδήποτε στοιχείου του. Μόνο σε αυτές τις δυο περιπτώσεις επιτρέπεται η αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση του προγράμματος (α.41§3,4,5).

Ιδιαίτερη περίπτωση περιορισμού στα προγράμματα των Η/Υ αποτελεί η αποκαλούμενη αποσυμπίληση (reverse engineering, decompilation). Η αποσυμπίληση σύμφωνα με το άρθρο 43 επιτρέπεται μόνο για την επίτευξη της διαλειτουργικότητας μεταξύ δυο προγραμμάτων εφόσον δεν μπορεί να επιτευχθεί με άλλον τρόπο. Η διάταξη αυτή του νόμου είναι περίπλοκη, δυσνόητη και στερούμενη πρακτικής αξίας δεδομένου ότι δεν υφίσταται, εξ όσων γνωρίζω,

καμία δικαστική απόφαση που να την επικαλείται ή να την ερμηνεύει³³. Δικαιολογητικός λόγος θέσπισης της προβάλλεται η προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού και η ενίσχυση της ανάπτυξης και διάδοσης ανοιχτών πληροφοριακών συστημάτων.

Τέλος, η αναπαραγωγή για ιδιωτικούς σκοπούς απαγορεύεται στην περίπτωση των ηλεκτρονικών βάσεων δεδομένων (α.3§4).

4.3. ΗΘΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ³⁴

Η προσωπική σχέση που συνδέει το δημιουργό με το έργο του ως στοιχείο της προσωπικότητας του αναγνωρίζεται από το νόμο ως ιδιαίτερο δικαίωμα, το ηθικό δικαίωμα.

Το ηθικό δικαίωμα δίνει στο δημιουργό ιδίως τις εξουσίες (α.4):

- α) να αποφασίσει για το χρόνο, τον τόπο και τον τρόπο κατά τους οποίους το έργο θα γίνει προσιτό στο κοινό (δημοσίευση),
- β) να αναγνωρίζεται η *πατρότητα* του πάνω στο έργο και ειδικότερα να απαιτεί να μνημονεύεται το όνομα του στα αντίτυπα του έργου του και σε κάθε δημόσια χρήση του έργου του ή, αντίθετα, να κρατάει την ανωνυμία του ή να χρησιμοποιεί ψευδώνυμο,
- γ) να απαγορεύει την κάθε παραμόρφωση, περικοπή ή άλλη τροποποίηση του έργου του, καθώς και κάθε προσβολή του δημιουργού λόγω των συνθηκών παρουσίασης του έργου στο κοινό (δικαίωμα σεβασμού της ακεραιότητας ενός έργου),
- δ) να έχει πρόσβαση («προσπέλαση» όπως αναφέρεται στο νόμο) στο έργο του, έστω και αν το περιουσιακό δικαίωμα στο έργο ή η κυριότητα στον υλικό φορέα του έργου ανήκει σε άλλον, οπότε η προσπέλαση πρέπει να πραγματοποιείται κατά τρόπο που προκαλεί τη μικρότερη δυνατή ενόχληση στο δικαιούχο,
- ε) προκειμένου περί έργων λόγου ή επιστήμης, να υπαναχωρήσει από συμβάσεις μεταβίβασης του περιουσιακού δικαιώματος ή εκμετάλλευσής του ή άδειας εκμετάλλευσής του εφόσον αυτό είναι αναγκαίο για την προστασία της προσωπικότητάς του εξαιτίας μεταβολής στις πεποιθήσεις του ή στις περιστάσεις και με καταβολή αποζημίωσης στον αντισυμβαλλόμενο για τη θετική του ζημία (δικαίωμα μετανοίας).

³³ Ο Μ-Θ Μαρίνος στο βιβλίο του *Λογισμικό II*, εκδόσεις Κριτική, 1992 σελ. 107 επ., εξηγεί τις ανησυχίες της βιομηχανίας που οδήγησαν στην υιοθέτηση της εν λόγω διάταξης στο τελικό κείμενο της οδηγίας 91/250/ΕΟΚ.

³⁴ Σχετικά με το ηθικό δικαίωμα στο ψηφιακό περιβάλλον βλ. εισήγηση Μαρίας Δάφνης Παπαδοπούλου, “*Η προστασία του ηθικού δικαιώματος στις ψηφιακές βιβλιοθήκες*” στα πλαίσια του συνεδρίου «*Αρχεία, Βιβλιοθήκες και δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας*» που έλαβε χώρα στην Αθήνα, 2-3 Φεβρουαρίου 2006, διαθέσιμη προσεχώς στην ιστοσελίδα <http://www.eae.org.gr/congress/Papers/papers.html>.

Το ηθικό δικαίωμα είναι ανεξάρτητο από το περιουσιακό δικαίωμα και παραμένει στο δημιουργό ακόμα και μετά τη μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος. Η πώληση του έργου ή του υλικού φορέα του από το δημιουργό δεν επηρεάζει το ηθικό δικαίωμα, το οποίο παραμένει στον ίδιο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι τόσο το περιουσιακό όσο και το ηθικό δικαίωμα κληρονομούνται. Οι κληρονόμοι κληρονομούν τα περιουσιακά και ηθικά δικαιώματα του δημιουργού όπως έχουν διαμορφωθεί κατά το θάνατο του.

5. ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΔΕΙΕΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΕΡΓΟΥ

Η οικονομική εκμετάλλευση του έργου απαιτεί την ύπαρξη μιας σύμβασης ή άδειας εκμετάλλευσης.

Σύμφωνα με το νόμο δεν θεωρούνται έγκυρες προφορικές συμφωνίες με αντικείμενο την μεταβίβαση περιουσιακών δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι όποιες συμφωνίες με αυτό το αντικείμενο για να είναι έγκυρες πρέπει να καταρτισθούν *εγγράφως* (α.14). Η ακυρότητα όμως των προφορικών συμφωνιών είναι σχετική, αφού μόνο ο πνευματικός δημιουργός μπορεί να την επικαλεστεί.

Η διαφορά ανάμεσα στη σύμβαση και την άδεια εκμετάλλευσης, έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι με την υπογραφή της σύμβασης ο αντισυμβαλλόμενος του δημιουργού αναλαμβάνει την *υποχρέωση* να ασκήσει τις εξουσίες που απορρέουν από το περιουσιακό δικαίωμα, ενώ με την άδεια ο δημιουργός απλά *επιτρέπει* στον αντισυμβαλλόμενο του να ασκήσει εξουσίες που απορρέουν από το περιουσιακό του δικαίωμα.

Τόσο οι άδειες, όσο και οι συμβάσεις εκμετάλλευσης μπορούν να είναι είτε *αποκλειστικές*, είτε *μη αποκλειστικές*. Οι αποκλειστικές δίνουν το δικαίωμα στον αντισυμβαλλόμενο να ασκήσει αποκλειστικά και μόνο αυτός τις συγκεκριμένες εξουσίες, ενώ οι μη αποκλειστικές του δίνουν το δικαίωμα χωρίς να μπορεί να αποκλεισθεί η εκμετάλλευση του έργου από κάποιον άλλο (τον ίδιο το δημιουργό ή κάποιον τρίτο). Σε περίπτωση αμφιβολίας, οι συμβάσεις και οι άδειες εκμετάλλευσης θεωρούνται μη αποκλειστικές.

Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί με σύμβαση ή άδεια ο δημιουργός να μεταβιβάσει δικαιώματα του στο σύνολο των *μελλοντικών έργων* του (α.13§5). Σκοπός της οικείας διάταξης του νόμου είναι η προστασία του δημιουργού από την υπέρμετρη δέσμευση της ελευθερίας του.

Στην ίδια κατεύθυνση ο νόμος προβλέπει ότι η σύμβαση ή η άδεια δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αναφέρεται και σε *τρόπους εκμετάλλευσης που δεν ήταν γνωστοί κατά το χρόνο της*

κατάρτισης των σχετικών δικαιιοπραξιών. Με τη ρύθμιση αυτή αποτρέπεται η δέσμευση του δημιουργού για χρήσεις του έργου που μπορεί να προκύψουν από την εξέλιξη της τεχνολογίας και τις οποίες δεν μπορεί να αξιολογήσει.

Στην ερμηνεία των συμβάσεων ή αδειών εκμετάλλευσης εφαρμόζεται η *θεωρία του σκοπού της μεταβίβασης*. Σύμφωνα με αυτήν, εν αμφιβολία θεωρείται ότι ο δημιουργός έχει μεταβιβάσει περιουσιακά δικαιώματα μόνο σε τέτοια έκταση που είναι αναγκαία για την πραγμάτωση του σκοπού της σύμβασης (α.15§4).

Χάριν της εξασφάλισης των συμφερόντων του δημιουργού ο νόμος επιβάλλει επίσης στις συμβάσεις ή άδειες εκμετάλλευσης την πρόβλεψη της *ποσοστιαίας αμοιβής* του δημιουργού (α.32). Το ύψος του ποσοστού αυτού καθορίζεται ελεύθερα ανάμεσα στα συμβαλλόμενα μέρη, ενώ βάση υπολογισμού του είναι τα ακαθάριστα έσοδα και έξοδα που προέρχονται από την εκμετάλλευση του έργου.

Η αμοιβή μπορεί να μην καθορισθεί σε ποσοστό αν: α) υπάρχει πρακτική αδυναμία προσδιορισμού της βάσης υπολογισμού, β) η δαπάνη για τον υπολογισμό της είναι δυσανάλογη σε σχέση με την καταβλητέα αμοιβή, γ) η φύση της εκμετάλλευσης καθιστά αδύνατη την εφαρμογή του ποσοστού, ιδίως όταν η συμβολή του δημιουργού δεν αποτελεί ουσιώδες στοιχείο του συνόλου του πνευματικού δημιουργήματος ή όταν η χρήση του έργου έχει δευτερεύοντα χαρακτήρα σε σχέση με το αντικείμενο της εκμετάλλευσης (α.32§1).

Ο κανόνας της ποσοστιαίας αμοιβής δεν ισχύει για τα έργα που δημιουργήθηκαν από μισθωτούς σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας, τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και κάθε είδους διαφήμιση ή όταν ο νόμος ορίζει διαφορετικά.

Ειδικές ρυθμίσεις προβλέπονται στο νόμο για τα ακόλουθα είδη συμβάσεων:

- I. για τις συμβάσεις έντυπης έκδοσης και τα δικαιώματα του μεταφραστή (α.33),
- II. για τη ραδιοφωνική και τηλεοπτική μετάδοση (α.34)
- III. για την αμοιβή θεατρικής παράστασης (α.35)
- IV. για την εκτέλεση μουσικής σε κινηματογράφους (α.37)
- V. για τα δικαιώματα των φωτογράφων (α.38)

Κάθε συμφωνία που προβλέπει ρυθμίσεις διαφορετικές ή ύψος αμοιβών χαμηλότερο από τα καθοριζόμενα στο νόμο, είναι άκυρη κατά το μέτρο που περιέχει ρήτρες δυσμενέστερες για τους δημιουργούς.(α.39)

6. ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Η τεχνική πρόοδος δημιούργησε την ανάγκη προστασίας των ερμηνευτών –εκτελεστών καλλιτεχνών, παραγωγών υλικών φορέων ήχου ή/και εικόνας καθώς και των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών. Τα φυσικά και νομικά αυτά πρόσωπα εισφέρουν πολύτιμα στην δημόσια εκτέλεση, την αναπαραγωγή, τη διάδοση ή και την παραγωγή κάποιων πνευματικών έργων. Λόγω της τεχνικής δυνατότητας εγγραφής και της ευκολίας του πολλαπλασιασμού των αντιτύπων έργων, οι εισφορές αυτές χρειάζονται προστασία για να μην γίνονται αντικείμενο οικειοποίησης και αθέμιτης εκμετάλλευσης από τρίτους. Προς την κατεύθυνση αυτή θεσπίσθηκαν ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις, παράλληλες προς την πνευματική ιδιοκτησία και δημιουργήθηκε η κατηγορία των αποκαλούμενων «συγγενικών δικαιωμάτων», ήτοι συγγενικών προς την πνευματική ιδιοκτησία. Συγγενικά δικαιώματα αναγνωρίζονται από τον ελληνικό νόμο για :

- I. τον καλλιτέχνη που ερμηνεύει ή εκτελεί (α.46)*
- II. τον παραγωγό των υλικών φορέων ήχου ή/και εικόνας(α.47)*
- III. τον ραδιοτηλεοπτικό σταθμό που εκπέμπει(α.48)*
- IV. τον εκδότη του εντύπου που έχει φροντίσει για την στοιχειοθεσία και τη σελιδοποίηση(γραμματικό δικαίωμα-α.51)*
- V. εκείνον που δημοσιεύει αδημοσίευτα έργα δημιουργών που δεν βρίσκονται εν ζωή (α.51^Α)*

Ο νόμος περιέχει μια ενδεικτική απαρίθμηση των ερμηνευτών-εκτελεστών καλλιτεχνών η οποία περιλαμβάνει ηθοποιούς, μουσικούς, τραγουδιστές, χορωδούς, χορευτές, καλλιτέχνες κουκλοθέατρου, θεάτρου σκιών, θεάματος ποικιλιών (βαριετέ) ή ιπποδρόμου (τσίρκου).

Ο νόμος αναγνωρίζει για καθεμία από τις κατηγορίες συγγενικών δικαιούχων δικαιώματα με διαφορετικό περιεχόμενο. (α.46-53)

Η προστασία των συγγενικών δικαιωμάτων αφήνει ακέραιη και δεν επηρεάζει κατά κανένα τρόπο την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας. Καμία από τις διατάξεις «περί συγγενικών δικαιωμάτων» δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπο που θίγει την προστασία αυτή.

7. ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Η πνευματική ιδιοκτησία προστατεύεται όσο διαρκεί η ζωή του δημιουργού και εβδομήντα (70) χρόνια μετά το θάνατό του (α.29)

Ειδικές περιπτώσεις υπολογισμού της διάρκειας προστασίας, είναι οι ακόλουθες.

- ο Στα έργα *συνεργασίας* τα 70 έτη μετά θάνατον προστασίας υπολογίζονται από την 1^η Ιανουαρίου του έτους που έπεται του θανάτου του τελευταίου επιζώντος δημιουργού (α.30).
- ο Στα *ανώνυμα ή ψευδώνυμα* έργα, η πνευματική ιδιοκτησία διαρκεί εβδομήντα (70) χρόνια από την 1η Ιανουαρίου του έτους που έπεται εκείνου κατά το οποίο το έργο κατέστη νομίμως προσιτό στο κοινό, εκτός εάν, πριν από την πάροδο αυτής της χρονικής περιόδου, ο δημιουργός αποκαλύψει την ταυτότητά του ή το υιοθετηθέν από το δημιουργό ψευδώνυμο δεν αφήνει καμία αμφιβολία για την ταυτότητά του, οπότε εφαρμόζονται οι γενικοί κανόνες(α.31§1).
- ο Για τα έργα που δημοσιεύονται σε τόμους, τμήματα, τεύχη, αριθμούς ή επεισόδια και η διάρκεια προστασίας αρχίζει από τη στιγμή που το έργο κατέστη νομίμως προσιτό στο κοινό, η διάρκεια προστασίας υπολογίζεται για κάθε μέρος χωριστά (α.31§2).
- ο Στα *οπτικοακουστικά* έργα η διάρκεια προστασίας λήγει εβδομήντα (70) έτη μετά το θάνατο του τελευταίου επιζώντος μεταξύ των ακολούθων προσώπων: του κύριου σκηνοθέτη, του σεναριογράφου, του συγγραφέα διαλόγων και του συνθέτη μουσικής που γράφτηκε ειδικά για να χρησιμοποιηθεί στο οπτικοακουστικό έργο (α.31§3).

Υπάρχουν εξάλλου περιπτώσεις στις οποίες ένα προηγουμένως *αδημοσίευτο* έργο, δημοσιεύεται ή παρουσιάζεται νομίμως για πρώτη φορά μετά τη λήξη της προστασίας του. Στις περιπτώσεις αυτές το πρόσωπο που προβαίνει στη δημοσίευση ή παρουσίαση για πρώτη φορά δικαιούται προστασίας ανάλογης με το περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού. Η διάρκεια προστασίας του δικαιώματος αυτού είναι είκοσι πέντε (25) έτη από τη στιγμή που για πρώτη φορά το έργο δημοσιεύθηκε νομίμως ή παρουσιάστηκε νομίμως στο κοινό και υπολογίζεται από την 1η Ιανουαρίου του έτους το οποίο έπεται της πρώτης νόμιμης δημοσίευσης ή παρουσίασης στο κοινό.(α.51^Α)

Μετά τη λήξη της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας, το Δημόσιο, εκπροσωπούμενο από τον Υπουργό Πολιτισμού, μπορεί να ασκεί τις εξουσίες αναγνώρισης της πατρότητας του δημιουργού και τις εξουσίες προστασίας της ακεραιότητας του έργου που απορρέουν από το ηθικό δικαίωμα.

Η προστασία του *ειδικού δικαιώματος του κατασκευαστή μιας βάσης δεδομένων* αρχίζει από την περάτωση της κατασκευής της βάσης δεδομένων και λήγει δεκαπέντε (15) έτη μετά την 1η Ιανουαρίου του έτους που έπεται της ημερομηνίας περάτωσης. Στην περίπτωση βάσης δεδομένων η οποία έχει τεθεί στη διάθεση του κοινού, με οποιονδήποτε τρόπο, πριν από τη

λήξη αυτής της περιόδου, η διάρκεια της προστασίας του δικαιώματος που προβλέπεται στο παρόν άρθρο λήγει δεκαπέντε (15) έτη μετά την 1η Ιανουαρίου του έτους το οποίο έπεται της ημερομηνίας κατά την οποία η βάση τέθηκε για πρώτη φορά στη διάθεση του κοινού. Οποιαδήποτε ουσιώδης τροποποίηση, αξιολογούμενη ποιοτικά ή ποσοτικά, του περιεχομένου μιας βάσης δεδομένων, ιδίως οποιαδήποτε ουσιώδης τροποποίηση εξαιτίας της διαδοχικής σώρευσης προσθηκών, διαγραφών ή μετατροπών, που έχουν ως αποτέλεσμα να θεωρείται ότι πρόκειται για νέα ουσιώδη επένδυση, αξιολογούμενη ποιοτικά ή ποσοτικά, παρέχει στη βάση που προκύπτει από την επένδυση αυτή δικαίωμα ίδιας διάρκειας προστασίας(α.45Α).

Για τα *συγγενικά δικαιώματα* καθιερώνεται στο ελληνικό νόμο (α.52) πενήνταετής (50 έτη) διάρκεια προστασίας.

Συγκεκριμένα, η διάρκεια των δικαιωμάτων των *ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών* είναι 50 έτη μετά την ημερομηνία της ερμηνείας ή εκτέλεσης, αλλά δεν μπορεί να είναι μικρότερη από τη διάρκεια της ζωής του καλλιτέχνη. Αν όμως μέσα στην περίοδο αυτή γίνει νόμιμη δημοσίευση ή παρουσίαση στο κοινό της υλικής ενσωμάτωσης της ερμηνείας ή εκτέλεσης, τα δικαιώματα αυτά διαρκούν πενήντα (50) χρόνια από την ημερομηνία της πρώτης αυτής δημοσίευσης ή παρουσίας, ανάλογα με το ποια έγινε πρώτη.

Τα δικαιώματα των *παραγωγών φωνογραφημάτων και των παραγωγών οπτικοακουστικών έργων* λήγουν πενήντα έτη μετά την πραγματοποίηση της υλικής ενσωμάτωσης. Εάν κατά την πενήνταετή διάρκεια προστασίας η ερμηνεία ή εκτέλεση, το φωνογράφημα ή ο υλικός φορέας ήχου και εικόνας δημοσιεύθηκε ή παρουσιάστηκε νομίμως στο κοινό, τα δικαιώματα λήγουν πενήντα έτη μετά το γεγονός αυτό .

Τα συγγενικά δικαιώματα των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών προστατεύονται επίσης για πενήντα (50) χρόνια μετά την πρώτη μετάδοση μιας εκπομπής, με οποιονδήποτε τρόπο μετάδοσης της.

Το συγγενικό δικαίωμα των εκδοτών λήγει επίσης πενήντα (50) χρόνια μετά την τελευταία έκδοση του έργου.

Η διάρκεια προστασίας όλων των συγγενικών δικαιωμάτων υπολογίζεται από την 1η Ιανουαρίου του έτους το οποίο έπεται του γενεσιουργού γεγονότος.

8. ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΓΓΕΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η διαχείριση και η προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών μπορεί να γίνει είτε σε ατομικό επίπεδο από τον κάθε δικαιούχο μεμονωμένα, είτε συλλογικά μέσα από τους αποκαλούμενους Οργανισμούς Συλλογικής Διαχείρισης (ΟΣΔ) και Προστασίας (collective management). Μεμονωμένα ο κάθε δικαιούχος αδυνατεί πρακτικά να ελέγξει την εκμετάλλευση του έργου του που μπορεί να γίνεται ανά πάσα στιγμή σε κάθε σημείο της χώρας του και της γης. Η συλλογική διαχείριση στην σύγχρονη εποχή είναι συνεπώς σχεδόν αναπόφευκτη εφόσον η εξέλιξη της τεχνικής κάνει δυνατή την αναπαραγωγή και διανομή του έργου ταχύτατα παντού (τηλεόραση, ραδιόφωνο, διαδίκτυο κλπ). Οι οργανισμοί συλλογικής διαχείρισης αναλαμβάνουν βάσει μιας ειδικής σύμβασης, της *σύμβασης ανάθεσης* με τον δικαιούχο τη διαχείριση και προστασία του περιουσιακού του δικαιώματος ή μέρους των περιουσιακών του εξουσιών. Η ανάθεση της διαχείρισης είναι καταρχήν εκούσια, έγκειται στη βούληση του δικαιούχου. Υπάρχουν όμως περιπτώσεις για τις οποίες ο νόμος³⁵ εισάγει υποχρεωτική συλλογική διαχείριση ή υποχρεωτική άσκηση δικαιωμάτων από έναν ΟΣΔ, όπως για την είσπραξη της εύλογης αμοιβής από ιδιωτική αναπαραγωγή (α.18§3-11). Οι ΟΣΔ περαιτέρω, διαχειριζόμενοι τα παραχωρηθέντα δικαιώματα, παραχωρούν στους χρήστες (πχ κέντρα διασκεδάσεως) άδεια χρήσης για έναν ή περισσότερους τρόπους οικονομικής εκμετάλλευσης (πχ δημόσιας εκτέλεσης), ελέγχουν αν τηρούνται οι όροι της άδειας, εισπράττουν το συμφωνηθέν με βάση το αμοιβολόγιο τους αντίτιμο και το διανέμουν στους δικαιούχους αφού αφαιρέσουν τα έξοδα διαχείρισης. Οι εθνικοί ΟΣΔ υπογράφουν με τους αλλοδαπούς ΟΣΔ *συμβάσεις αμοιβαιότητας* δια των οποίων δίνεται η πληρεξουσιότητα στους ξένους ΟΣΔ να εκπροσωπούν στο εξωτερικό τα δικαιώματα των ελλήνων δικαιούχων και το αντίστροφο. Το νομικό καθεστώς των οργανισμών συλλογικής διαχείρισης περιγράφεται στα άρθρα 54-58 ν.2121/1993. Αυτή τη στιγμή υφίστανται στην Ελλάδα 16 Οργανισμοί Συλλογικής Διαχείρισης και Προστασίας και 1 Οργανισμός Συλλογικής προστασίας³⁶ που

³⁵ Βλ. συγκεκριμένα α.54§2, α.57§8, α.5§3, α.49§1,4 και 5 και α.18§3-11 ν.2121/1993.

³⁶ Οι Οργανισμοί Συλλογικής Διαχείρισης και προστασίας είναι οι ακόλουθοι:

1. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΡΓΩΝ ΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΤΟΥΣ ΣΥΝ.ΠΕ «Ο.Σ.Δ.Ε.Ε.Τ.Ε.»,
2. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ ΑΕ «Α.Ε.Π.Ι.»
3. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΣΥΝ.ΠΕ «ΕΡΜΕΙΑΣ»
4. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΣΥΝ.ΠΕ «Ο.Σ.Δ.Δ.Ο.Θ.Ε.»
5. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΩΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ, ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΩΝ-ΕΝΔΥΜΑΤΟΛΟΓΩΝ, ΗΧΟΛΗΠΤΩΝ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΤΩΝ ΤΕΛΙΚΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ (MONTER) ΣΥΝ.ΠΕ
6. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΥΝ.ΠΕ «ΑΠΟΛΛΩΝ»
7. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΥΛΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΗΧΟΥ ή ΕΙΚΟΝΑΣ, ή ΗΧΟΥ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑΣ «GRAMMO»
8. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΗΘΟΠΟΙΩΝ ΣΥΝ.ΠΕ «ΔΙΟΝΥΣΟΣ»
9. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΥΓΓΕΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΣΥΝ.ΠΕ «ΔΙΑΣ»
10. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ «Ο.Σ.Δ.Ε.Λ.»
11. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΩΝ ΣΥΝ.ΠΕ «ΕΡΑΤΩ»
12. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΩΝ «ΦΟΙΒΟΣ»
13. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΣΥΓΓΕΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ «ΗΡΙΑΝΟΣ»

έχουν αδειοδοτηθεί από τον Υπουργό Πολιτισμού και εποπτεύονται από τον Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας.

Η νέα πραγματικότητα του ψηφιακού περιβάλλοντος δεν έχει αφήσει ανέπαφη τη λειτουργία των Οργανισμών Συλλογικής Διαχείρισης (βλ. και κατωτέρω σε σχέση με τα DRM, σελ.24).

Σε κοινοτικό επίπεδο ήδη μελετάται η διαμόρφωση ενός θεσμικού πλαισίου για τη ρύθμιση της συλλογικής διαχείρισης ενόψει της νέας αυτής πραγματικότητας³⁷. Αφετηρία του γενικότερου προβληματισμού αποτελεί η διαπίστωση ότι το διαδίκτυο καταργεί τα σύνορα στην εκμετάλλευση των πνευματικών δικαιωμάτων, ενώ ταυτόχρονα αυξάνουν ευρύτερα οι διασυνοριακές εκμεταλλεύσεις ιδίως των ψηφιακών μορφών των έργων. Κατά συνέπεια, γεννάται το ερώτημα μήπως πρέπει να κατοχυρωθεί η δυνατότητα παροχής «ευρωπαϊκών αδειών» εκμετάλλευσης πνευματικών δικαιωμάτων με τοπική ισχύ σε όλο το έδαφος της ΕΕ. Η προοπτική αυτή συνάδει με την ανάγκη εξασφάλισης της διαφανούς λειτουργίας των ΟΣΔ και κατ' επέκταση με το ζήτημα της ρύθμισης του θεσμικού πλαισίου λειτουργίας τους σε κοινοτικό επίπεδο.

Προς το παρόν, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων προχώρησε στις 18.5.2005 στην έκδοση μιας σύστασης³⁸ σχετικά με την συλλογική διασυνοριακή διαχείριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων για τις νόμιμες επιγραμμικές (online) μουσικές υπηρεσίες. Η σύσταση προτρέπει τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν νομοθετικές ρυθμίσεις βάσει των οποίων οι δικαιούχοι των πνευματικών δικαιωμάτων θα μπορούν να επιλέγουν ελεύθερα τον οργανισμό συλλογικής διαχείρισης δια του οποίου θα χορηγούν σε χρήστες άδειες εκμετάλλευσης έργων της μουσικής μέσω του διαδικτύου «πολλαπλής εδαφικής ισχύος», δηλαδή άδειες που καλύπτουν την επικράτεια περισσοτέρων του ενός κρατών μελών.

Οι Οργανισμοί από μόνοι τους έχουν ήδη λάβει πρωτοβουλίες για την αποτελεσματικότερη εκπλήρωση της αποστολής τους στο ψηφιακό περιβάλλον. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η αμοιβαία δοκιμαστική συμφωνία του Σαντιάγκο (*Santiago Agreement*) η οποία έχει υπογραφεί από σχεδόν όλους τους μεγάλους οργανισμούς συλλογικής διαχείρισης που αντιπροσωπεύουν δημιουργούς και επιτρέπει σε καθέναν από αυτούς να χορηγεί άδειες

14. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΣΥΝ.ΠΕ «PROMEDIA»

15. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝ ΘΕΑΤΡΙΚΟΥ ΡΕΠΕΡΤΟΡΙΟΥ «ΘΕΣΠΙΣ»

16. «ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ» (πρώην «Ε.Μ.Σ.Ε.»)

και ο Οργανισμός Συλλογικής Προστασίας : ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ (Ε.Π.Ο.Ε.)

³⁷ βλ. σχετική ανακοίνωση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων COM (2004) 261 final, 16 04 2004

³⁸ Η σύσταση δημοσιεύθηκε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης τεύχος L 276/54. Ως σύσταση δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα και δεν προβλέπονται άμεσες κυρώσεις από την μη υιοθέτηση της.

πολλαπλής εδαφικής κάλυψης για την ηλεκτρονική εκμετάλλευση δικαιωμάτων δημόσιας εκτέλεσης/παρουσίασης στο κοινό³⁹.

9. ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΥΡΩΣΕΙΣ

Η πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα προστατεύονται με ένα πλέγμα αστικών και ποινικών κυρώσεων αλλά και με προληπτικά μέτρα.

9.1. ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

9.1.1. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η τεχνολογική βιομηχανία έχει ήδη αναπτύξει τεχνολογικά μέτρα⁴⁰ (*Technological measures of Protection-TMP*) για την προστασία των έργων στο διαδίκτυο και γενικότερα σε κάθε ψηφιακή μορφή τους. Τα τεχνολογικά μέτρα είναι τεχνολογίες, μηχανισμοί ή συστατικά στοιχεία που, με το συνήθη τρόπο λειτουργίας τους, αποσκοπούν στο να εμποδίσουν ή να περιορίσουν πράξεις, σε σχέση με έργα ή άλλα προστατευόμενα αντικείμενα, μη επιτραπείσες από τον δικαιούχο οποιουδήποτε δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας ή συγγενικού δικαιώματος.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα τεχνολογικών μέτρων⁴¹ που ελέγχουν ή παρεμποδίζουν την πρόσβαση σε ένα αρχείο ή υπηρεσία, είναι η χρήση κωδικού πρόσβασης (password) ή αριθμού πιστοποίησης (identification number), η εφαρμογή κρυπτογραφικών τεχνικών, οι οποίες

³⁹ Άλλα χαρακτηριστικά παραδείγματα πρωτοβουλιών των ΟΣΔ είναι:

α) η συμφωνία *simulcasting* μεταξύ των οργανισμών συλλογικής διαχείρισης των δικαιωμάτων των παραγωγών φωνογραφήματων σχετικά με τον τρόπο καταβολής των δικαιωμάτων των παραγωγών φωνογραφήματων στην περίπτωση της ταυτόχρονης μετάδοσης από το διαδίκτυο των ηχογραφήσεων που περιλαμβάνονται στις επιμέρους μεταδόσεις των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σημάτων, βάσει της οποίας ο χρήστης δύναται να επιλέξει από ποιο οργανισμό θα λάβει την άδεια και

β) η συμφωνία *OLA-on line art* η οποία αφορά τα έργα εικαστικών τεχνών και τις φωτογραφίες και η οποία επιτρέπει τη λήψη άδειας κοινοτικής εμβέλειας από οποιονδήποτε από τους συμμετέχοντες οργανισμούς συλλογικής διαχείρισης και με τους ίδιους όρους για την ψηφιακή αναπαραγωγή και την παρουσίαση των έργων.

⁴⁰ Βλ. ειδική ανάλυση Σύλβιας Χ.Σταυρίδου, «Τα τεχνολογικά μέτρα στην υπηρεσία της διαχείρισης και προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας με αφορμή τα άρθρα 6 και 7 της οδηγίας 2001/29 ΕΚ», στο βιβλίο «Κοινωνία της πληροφορίας και πνευματική ιδιοκτησία», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2001.

⁴¹ Βλ. και εισήγηση Δημητρίου Τσόλη, Θεοδώρου Παπαθεοδώρου «Τεχνολογικά μέσα προστασίας κατοχυρωμένων ψηφιακών έργων & ψηφιακή διαχείριση δικαιωμάτων», στα πλαίσια του συνεδρίου «Θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας στο χώρο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών» που έλαβε χώρα στην Μυτιλήνη στις 4/11/2005, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα <http://copyright2005.lib.aegean.gr/default.htm> (πρόσβαση στις 29/5/2006).

μεταδίδουν την πληροφορία σε ακατάληπτη μορφή, ώστε να απαιτείται ειδικό αποκρυπτογραφικό κλειδί για την επαναφορά της σε μορφή καταληπτή και η τεχνική του σημαδέματος του έργου με ένα υδατογράφημα (digital watermarkings) ή στεγανογράφημα, τα συστήματα που περιορίζουν τη δυνατότητα δημιουργίας σειριακών αντιγράφων (SCMS – Serial Management System) καθώς και τα εξαρτήματα ή μηχανισμοί hardware (smart cards, dongles, hardware locks-HASP).

Τα τεχνολογικά μέτρα που ελέγχουν ή περιορίζουν τη χρήση ή την αναπαραγωγή του έργου συνήθως ενώ επιτρέπουν την εφήμερη αναπαραγωγή – φόρτωση στην προσωρινή μνήμη του υπολογιστή (browsing), ώστε να εμφανιστεί η πληροφορία που τον ενδιαφέρει στην οθόνη του- δεν του επιτρέπουν τη μόνιμη αναπαραγωγή (αποθήκευση σε δίσκο) ή την εκτύπωση σε hard copy ή αν την επιτρέπουν θα πρόκειται για περιορισμένο αριθμό αντιγράφων.

Η εθνική μας νομοθεσία (α. 66Α) απαγορεύει, χωρίς την άδεια του δικαιούχου:

I) την *εξουδετέρωση* κάθε αποτελεσματικού τεχνολογικού μέτρου, την οποία πραγματοποιεί κάποιος εν γνώσει του ή έχοντας βάσιμους λόγους που του επιτρέπουν να γνωρίζει ότι επιδιώκει αυτόν το σκοπό και

II) την *κατασκευή, εισαγωγή, διανομή, πώληση, εκμίσθωση, διαφήμιση για πώληση ή εκμίσθωση ή κατοχή για εμπορικούς σκοπούς*, συσκευών, προϊόντων, συστατικών στοιχείων ή παροχή υπηρεσιών που: α) αποτελούν αντικείμενο προώθησης, διαφήμισης ή εμπορίας με σκοπό την εξουδετέρωση της προστασίας, ή β) πέρα από την εξουδετέρωση της προστασίας έχουν σκοπό εμπορικό ή χρήση περιορισμένης σημασίας ή γ) έχουν πρωτίστως σχεδιασθεί, παραχθεί, προσαρμοσθεί ή πραγματοποιηθεί για να επιτρέψουν ή να διευκολύνουν την εξουδετέρωση της προστασίας, οποιωνδήποτε αποτελεσματικών τεχνολογικών μέτρων.

Η άσκηση δραστηριοτήτων κατά παράβαση των ανωτέρω διατάξεων συνεπάγεται τις αστικές κυρώσεις του άρθρου 65 Ν. 2121/1993, ενώ προβλέπονται και ποινικές κυρώσεις κατά του δράστη (φυλάκιση ενός έτους και χρηματική ποινή 2.900 - 15.000 ευρώ) και η δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών μέτρων.

Τα τεχνολογικά μέτρα θεωρούνται «αποτελεσματικά» όταν η χρήση του έργου ή άλλου προστατευομένου αντικειμένου ελέγχεται από τους δικαιούχους μέσω διαδικασίας ελέγχου πρόσβασης, προστασίας, όπως κρυπτογράφηση, διατάραξη της μετάδοσης ή προστατευτικός μηχανισμός ελέγχου της αντιγραφής. Σκοπίμως δεν τίθενται άλλα κριτήρια για την υπαγωγή τους στην έννοια των *αποτελεσματικών*, διότι σκοπός του νομοθέτη είναι να μεταφέρει τη μάχη ανάμεσα σε κρυπτογραφία και πειρατεία από την τεχνολογική αρένα στην αρένα του δικαίου.

Οι ρυθμίσεις που αφορούν τα τεχνολογικά μέτρα δεν εφαρμόζονται στα προγράμματα Η/Υ, ούτε εμποδίζουν τις ειδικές διατάξεις σε σχέση με την προστασία που παρέχει η Οδηγία 91/250.

Σε νομικό επίπεδο τα τεχνολογικά μέτρα προστασίας προβληματίζουν όταν η χρησιμοποίηση τους εμποδίζει την εφαρμογή των νομοθετικών προβλέψεων σχετικά με τους περιορισμούς των περιουσιακών δικαιωμάτων. Για παράδειγμα ένα τεχνολογικό μέτρο που εμποδίζει τη δημιουργία αντιγράφου στερεί τον χρήστη από τη δυνατότητα της αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση (α.18). Περαιτέρω, στο ίδιο παράδειγμα, η αδυναμία δημιουργίας ιδιωτικού αντιγράφου δεν συμβαδίζει με την υποχρέωση εύλογης αμοιβής του δικαιούχου που όπως είδαμε εισπράττεται επί της αξίας των τεχνικών μέσων αναπαραγωγής.

Για να αντιμετωπισθούν αυτές οι περιπτώσεις, προβλέπεται ρητά ότι η έννομη προστασία που προβλέπεται στην παράγραφο 2 του ως άνω άρθρου (α.66) για τα τεχνολογικά μέτρα, δεν θίγει την υποχρέωση των δικαιούχων να παρέχουν στους επωφελούμενους από τις εξαιρέσεις που αφορούν τη φωτοτυπική αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση (άρθρο 18), την αναπαραγωγή για διδασκαλία (άρθρο 21), την αναπαραγωγή από βιβλιοθήκες και αρχεία (άρθρο 22), την αναπαραγωγή για σκοπούς δικαστικών ή διοικητικών (άρθρο 24), καθώς και την αναπαραγωγή προς όφελος προσώπων με αναπηρίες (άρθρο 28 Α), τα μέσα, προκειμένου αυτοί να επωφεληθούν από τις εν λόγω εξαιρέσεις στον αναγκαίο βαθμό, εφόσον έχουν εκ του νόμου πρόσβαση στο προστατευόμενο έργο ή αντικείμενο. Εάν οι δικαιούχοι δεν λάβουν εκούσια μέτρα, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και οι συμφωνίες μεταξύ δικαιούχων και τρίτων που επωφελούνται από τις εξαιρέσεις, τόσο οι δικαιούχοι όσο και οι τρίτοι που επωφελούνται από τις παραπάνω εξαιρέσεις ζητούν τη συνδρομή ενός ή περισσότερων μεσολαβητών που επιλέγονται από πίνακα μεσολαβητών τον οποίο καταρτίζει ο Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Οι μεσολαβητές υποβάλλουν προτάσεις προς τα ενδιαφερόμενα μέρη. Θεωρείται ότι όλα τα μέρη αποδέχονται την πρόταση αυτή, εάν κανένα από αυτά δεν προβάλλει αντίρρηση μέσα σε προθεσμία ενός μηνός από την κοινοποίηση της πρότασης. Στην αντίθετη περίπτωση η διαφορά επιλύεται από το Εφετείο Αθηνών, το οποίο δικάζει σε πρώτο και τελευταίο βαθμό.

Στην ίδια κατεύθυνση με τα τεχνολογικά μέτρα προστασίας λειτουργούν και τα *τεχνολογικά μέτρα διαχείρισης δικαιωμάτων (Digital Rights Management-DRM ή Electronic Copyright Management Systems, ECMS)*, τα οποία επιτρέπουν στους δικαιούχους τον έλεγχο και τη διαχείριση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σε ψηφιακές μορφές αναπαραγωγής και διάδοσης. Παρόλο που τα DRM διευκολύνουν την online αδειοδότηση της χρήσης έργων στο ψηφιακό περιβάλλον, προβληματίζουν ταυτόχρονα λόγω της δυνατότητας που δίνουν να

γνωρίζει κάποιος ποιός χρήστης χρησιμοποιεί τί και από πού, γεγονός που θίγει ζητήματα προστασίας προσωπικών δεδομένων⁴².

Περαιτέρω, τα DRM έθεσαν στο προσκήνιο το ερώτημα κατά πόσον είναι αναγκαία στις μέρες μας η συλλογική διαχείριση των δικαιωμάτων μέσα από τους ΟΣΔ, εφόσον ο δημιουργός ή δικαιούχος έχει πλέον την τεχνική δυνατότητα να προσφέρει απευθείας τα έργα του στο κοινό και να αδειοδοτεί την χρήση τους. Ακόμα όμως και σε αυτή την περίπτωση, το βασικότερο πλεονέκτημα της συλλογικής διαχείρισης είναι ότι ενισχύει τη διαπραγματευτική ισχύ του δημιουργού και τον αποτελεσματικότερο έλεγχο των χωρίς άδεια εκμεταλλεύσεων⁴³.

Το άρθρο 66B του ν.2121/1993 ρυθμίζει το θέμα των *πληροφοριών για το καθεστώς των δικαιωμάτων*, δηλαδή των πληροφοριών που επιτρέπουν την αναγνώριση του έργου ή άλλου προστατευομένου αντικειμένου, που προσδιορίζουν την ταυτότητα του δημιουργού ή άλλου δικαιούχου, που αναφέρονται στους όρους ή τις προϋποθέσεις χρήσης του έργου ή άλλου προστατευομένου αντικειμένου, καθώς και σε κάθε αριθμό ή κωδικό σχετικά με το έργο και τα δικαιώματα.

Συγκεκριμένα απαγορεύεται σε κάθε πρόσωπο να προβαίνει εν γνώσει του χωρίς την άδεια του δικαιούχου σε οποιαδήποτε από τις ακόλουθες ενέργειες: α) *αφαίρεση ή αλλοίωση* οποιασδήποτε πληροφορίας με ηλεκτρονική μορφή σχετικά με τη διαχείριση των δικαιωμάτων, β) *διανομή, εισαγωγή προς διανομή, ραδιοτηλεοπτική μετάδοση*, παρουσίαση στο κοινό ή διάθεση στο κοινό έργων ή άλλων προστατευόμενων αντικειμένων με συγγενικό δικαίωμα ή με το δικαίωμα ειδικής φύσης του κατασκευαστή βάσης δεδομένων, από τα οποία έχουν αφαιρεθεί ή αλλοιωθεί άνευ αδείας οι πληροφορίες ηλεκτρονικής μορφής σχετικά με τη διαχείριση των δικαιωμάτων, εφόσον το πρόσωπο αυτό γνωρίζει ή έχει βάσιμο λόγο να γνωρίζει ότι με την ενέργεια αυτή προτρέπει, επιτρέπει, διευκολύνει ή συγκαλύπτει προσβολή του σχετικού δικαιώματος

Η παράβαση των ανωτέρω διατάξεων τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή 2.900 - 15.000 ευρώ και συνεπάγεται τις αστικές κυρώσεις του άρθρου 65 του Ν. 2121/1993. Το Μονομελές Πρωτοδικείο μπορεί επίσης να διατάξει ασφαλιστικά μέτρα σύμφωνα με το άρθρο 64Α του Ν. 2121/1993.

⁴² Βλ. για παράδειγμα τις αναφορές στο λογισμικό XCP και MediaMax της Sony στις ιστοσελίδες <http://www.lawnet.gr/news.asp?cat=3&article=11168> (πρόσβαση στις 25/5/06) και http://www.cejem.com/article.php3?id_article=202 (πρόσβαση στις 14/12/2005).

⁴³ Βλ. σχετικά άρθρο Δημητρίου Σαραφιανού, «Προς μια οδηγία για τη συλλογική διαχείριση των πνευματικών δικαιωμάτων;», ΔίΜΕΕ, 4/2005 σελ.526επ.

9.1.2. ΔΙΚΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Εφόσον πιθανολογείται προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ή των συγγενικών, υφίσταται η δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών μέτρων δια των οποίων απαγορεύεται η τέλεση πράξεων που θα αποτελούσαν προσβολή της πνευματικής ιδιοκτησίας, χωρίς να είναι αναγκαίος ο ειδικός προσδιορισμός των συγκεκριμένων έργων .

Εξάλλου, σε κάθε περίπτωση όπου επίκειται η τέλεση πράξης προσβολής της πνευματικής ιδιοκτησίας όπως όταν, χωρίς να υπάρχει η απαιτούμενη άδεια του δημιουργού, πρόκειται να γίνει δημόσια εκτέλεση θεατρικού ή κινηματογραφικού ή μουσικού έργου, η κατά τόπον αρμόδια αστυνομική αρχή οφείλει, βάσει του ν.2121/93 (α.63§1) να απαγορεύει την πράξη αυτή ύστερα από αίτηση του δημιουργού ή των δικαιοδόχων του. Η εισαγγελική αρχή, εφόσον της ζητηθεί, οφείλει να δώσει σχετική εντολή στην αστυνομική αρχή. Το ίδιο ισχύει και όταν η δημόσια εκτέλεση άρχισε μεν με άδεια του δημιουργού, αλλά η καταβολή της οφειλόμενης αμοιβής καθυστερεί περισσότερο από δύο μέρες

9.2. ΑΣΤΙΚΕΣ, ΠΟΙΝΙΚΕΣ & ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΚΥΡΩΣΕΙΣ

Στα πλαίσια του αστικού δικαίου ο δημιουργός και ο δικαιούχος συγγενικού δικαιώματος έχουν την ευχέρεια να καταθέσουν⁴⁴:

- α) αγωγή αναγνωριστική του δικαιώματος τους
- β) αγωγή για την άρση της προσβολής
- γ) αγωγή για την παράλειψη της προσβολής στο μέλλον εφόσον απειλείται προσβολή ή συνέχιση ή επανάληψη προσβολής
- δ) αγωγή για αποζημίωση και ικανοποίηση της ηθικής βλάβης εφόσον υπάρχει υπαιτιότητα του προσβολέα
- ε) αγωγή για απόδοση αδικαιολόγητου πλουτισμού του προσβολέα
- στ) αγωγή για καταβολή του κέρδους που αποκόμισε από τη διαχείριση της ξένης περιουσίας ο προσβολέας.

Στις αστικές κυρώσεις προβλέπεται η δυνατότητα λήψης αποζημίωσης του δικαιούχου για την προσβολή των δικαιωμάτων του που δεν μπορεί να είναι κατώτερη από το διπλάσιο της αμοιβής που συνήθως ή κατά νόμο καταβάλλεται για το είδος της εκμετάλλευσης που έκανε χωρίς την άδεια ο υπόχρεος.

⁴⁴ Βλ. και Κωνσταντίνου Πολυζωγόπουλου, «Αναγκαστική εκτέλεση για χρηματικές απαιτήσεις στην Πνευματική Ιδιοκτησία-Συμβολή στην ερμηνεία των α.1022επ ΚΠολΔ», εκδόσεις Σάκουλα, 1987.

Σχεδόν όλες οι προσβολές της πνευματικής ιδιοκτησίας και των απόλυτων συγγενικών δικαιωμάτων είναι πράξεις αξιόποινες όπως προκύπτει από το α.66 ν2121. Οι ποινικές κυρώσεις περιλαμβάνουν ποινή φυλάκισης από 1-10 χρόνια και χρηματική ποινή από 2.900 έως 59.000 ευρώ .

Με νομοθετική τροποποίηση του 2007 υιοθετήθηκαν στο πλαίσιο του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας και διοικητικές κυρώσεις σε ότι αφορά την προσβολή δικαιωμάτων του ν. 2121/1993 επί προγραμμάτων η/υ και επί υλικών φορέων ήχου. Για το πειρατικό λογισμικό προβλέπεται διοικητικό πρόστιμο 1000 ευρώ για κάθε παράνομο αντίτυπο σε καθέναν που πωλεί, διανέμει ή κατέχει με σκοπό διανομής. Η ανεπιφύλακτη καταβολή του προστίμου συνεπάγεται την άρση του αξιοποίνου εάν η προσβολή αφορά έως 50τεμάχια προγραμμάτων η/υ. Το διοικητικό πρόστιμο για τη διανομή πειρατικών προϊόντων cd αφορά μόνο τους πλανόδιους πωλητές, καθώς τα καταστήματα πωλήσεως είναι εκτός του πεδίου ρύθμισης του νομοσχεδίου. Το διοικητικό πρόστιμο στην περίπτωση των cd είναι 20 ευρώ ανά τεμάχιο. Ελάχιστο πόσο του διοικητικού προστίμου τα 1000 ευρώ. Η ανεπιφύλακτη καταβολή του προστίμου συνεπάγεται την άρση του αξιοποίνου αν αφορά έως 500τεμάχια cd. Σε περίπτωση υποτροπής εντός του αυτού οικονομικού έτους το διοικητικό πρόστιμο που προβλέπεται στο άρθρο 65Α διπλασιάζεται.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Αξιομνημόνευτες είναι οι ακόλουθες αποφάσεις δικαστηρίων.

Η υπ' αριθμόν 2122/2004 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών έκρινε ότι παράνομη την αναπαραγωγή σε διαφορετικές υπο-σελίδες της ίδιας ιστοσελίδας μιας φωτογραφίας χωρίς την άδεια του δημιουργού φωτογράφου και υπολόγισε την αποζημίωση στο διπλάσιο της αμοιβής που θα ελάμβανε ο δημιουργός αν είχε δώσει την άδεια του για κάθε υποσελίδα ξεχωριστά.

Η υπ' αριθ. 3431/2002 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (ΧρΙΔ δ/2003 σ. 652-654) δέχθηκε ότι υπάρχει προσβολή του δικαιώματος αναπαραγωγής, καθώς και παρουσίας στο κοινό σε περίπτωση δημόσιας μετάδοσης μέσω διαδικτύου και on line επικοινωνίας μουσικών έργων χωρίς άδεια του δικαιούχου από ραδιοφωνικό σταθμό που είχε

συνάψει σύμβαση ραδιοφωνικής μετάδοσης με τον οργανισμό συλλογικής διαχείρισης, αλλά για μετάδοση αποκλειστικά και μόνο μέσω ραδιοφώνου και στις συχνότητες εκπομπής του συγκεκριμένου σταθμού. Ειδικότερα, ο καθού η αίτηση (δηλ. κατηγορούμενος) ραδιοφωνικός σταθμός είχε αναρτήσει ιστοσελίδες (sites) στο διαδίκτυο και με τη χρήση ειδικού εξυπηρετητή -διακομιστή ηλεκτρονικού υπολογιστή που διέθετε το ανάλογο λογισμικό, προέβαινε αφενός σε ενέργειες εισαγωγής και επεξεργασίας σημάτων του ραδιοφωνικού σταθμού στο διαδίκτυο και αφετέρου σε αποθήκευση των μουσικών έργων στη μνήμη του κεντρικού υπολογιστή, ενώ στη συνέχεια τα σήματα και μουσικά έργα με τη διαμεσολάβηση Internet Service Provider (παροχέα τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών) και κατ' εντολή του ραδιοφωνικού σταθμού μεταφέρονταν στο διαδίκτυο, έτσι ώστε να είναι προσβάσιμα προς ακρόαση από τους επισκέπτες των ιστοσελίδων. Το δικαστήριο έκανε δεκτή την αίτηση ως προς το αίτημα της παράλειψης των πράξεων εγγραφής, αναπαραγωγής, παρουσίασης στο κοινό, δημόσιας εκτέλεσης και μετάδοσης ή αναμετάδοσης διαμέσου του διαδικτύου και των ιστοσελίδων που ο καθού ραδιοφωνικός σταθμός είχε εγκαταστήσει σε συγκεκριμένη ηλεκτρονική διεύθυνση.

Έχει επίσης κριθεί από τη νομολογία ότι αποτελεί προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, η εγγραφή συγγραφικών έργων στην κεντρική μνήμη του υπολογιστή και η παρουσίασή τους στο κοινό διαμέσου ιστοσελίδων που εγκαταστάθηκαν από τρίτον στο διαδίκτυο χωρίς άδεια της δημιουργού (ΜΠρΑθ 1639/2001 ΔΕΕ 2001 σ.858-860).

Αξίζει να μνημονευθεί η υπ'αρ. 205/2001 απόφαση του Μονομελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθήνας, η οποία διατάσσει το αναμορφωτικό μέτρο της επίπληξης σε ανήλικο, ο οποίος στο διαμέρισμα που κατοικούσε με τη μητέρα του και τα αδέρφια του, χρησιμοποιούσε τον ηλεκτρονικό υπολογιστή του και τις συνδεδεμένες συσκευές εγγραφής ψηφιακών δίσκων προκειμένου να αναπαραγάγει κλεψίτυπους ψηφιακούς δίσκους CD τους οποίους πωλούσε σε συμμαθητές στο σχολείο του.

Στις 16 Μαΐου 2012 διατάχθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα η λήψη τεχνολογικών μέτρων παρεμπόδισης της πρόσβασης χρηστών σε ιστοσελίδες μέσω των οποίων διακινούνται παράνομα ψηφιακά έργα προστατευόμενα με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ή με συγγενικό δικαίωμα. Συγκεκριμένα, δημοσιεύθηκε η απόφαση 4658/2012 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, η οποία έκανε δεκτό αίτημα οργανισμών συλλογικής διαχείρισης ή/και προστασίας δικαιωμάτων επί μουσικών και οπτικοακουστικών έργων να υποχρεωθούν εκτός άλλων οι ελληνικές εταιρίες παροχής υπηρεσιών σύνδεσης στο διαδίκτυο να λάβουν

τεχνολογικά μέτρα προκειμένου να καταστεί αδύνατη η πρόσβαση των συνδρομητών τους σε διαδικτυακές τοποθεσίες μέσω των οποίων πραγματοποιείται παράνομη παρουσίαση και ανταλλαγή έργων. Η απόφαση εφαρμόζει ουσιαστικά για πρώτη το άρθρο 64 Α του ν. 2121/1993 που ενσωματώνει πρόβλεψη Οδηγίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη δυνατότητα λήψης ασφαλιστικών μέτρων κατά των διαμεσολαβητών (παρόχων υπηρεσιών διαδικτύου), οι υπηρεσίες των οποίων χρησιμοποιούνται από τρίτο για την προσβολή του δικαιώματος του δημιουργού ή συγγενικού δικαιώματος. Παρόμοιες αποφάσεις έχουν ήδη εκδοθεί σε άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αποσκοπούν στην προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας στο διαδίκτυο χωρίς να θίγονται τα δικαιώματα των χρηστών.

Αντιθέτως, η απόφαση ΜΠΡΑΘ 13478/2014 απέρριψε αίτηση οργανισμών συλλογικής διαχείρισης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ή και συγγενικών δικαιωμάτων κατά των παρόχων υπηρεσιών σύνδεσης στο διαδίκτυο για λήψη ασφαλιστικών μέτρων προκειμένου να υποχρεωθούν οι καθ'ού να λάβουν τα κατάλληλα τεχνολογικά μέτρα ώστε : α) να καταστεί η πρόσβαση των συνδρομητών τους στις επίμαχες ιστοσελίδες μέσω των οποίων κατά τους ισχυρισμούς των αιτούντων λαμβάνει χώρα προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ή β) να καταστεί αδύνατη η τηλεφόρτωση των μουσικών έργων μέσω των ιστοσελίδων αυτών ή γ) να παρεμβληθούν στις διαδικασίες δρομολόγησης αιτημάτων των συνδρομητών τους προς τις επίμαχες ιστοσελίδες μέσω της εγκατάστασης από το προσωπικό διαχείρισης των δικτύων τους των σχετικών ρητών οδηγιών στους δρομολογητές των δικτύων με σκοπό τη διακοπή της πρόσβασης στη συγκεκριμένη διεύθυνση διαδικτύου ή δ) να λάβουν κάθε κατάλληλο τεχνολογικό μέτρο που θα έχει ως αποτέλεσμα την άρση των προσβολών αυτών. Εν προκειμένω το δικαστήριο έκρινε καταρχήν ότι οι καθού πάροχοι δεν υπέχουν ευθύνη σύμφωνα με το άρθρο 11 ΠΔ 131/2003 δεδομένου ότι κατά την κρίση του δικαστηρίου δεν αποδεικνύεται «πραγματική γνώση» της παράνομης δραστηριότητας η οποία απαιτεί τουλάχιστον άμεσο δόλο β' βαθμού. Έπειτα, το Δικαστήριο έκρινε ότι τα αιτούμενα ασφαλιστικά μέτρα προσκρούουν στο άρθρο 14 ΠΔ 131/2003 ιδίως γιατί βάσει αυτών θα καταλήγουν οι πάροχοι να φέρουν το βάρος της γενικευμένης παρακολούθησης όλων των μεταδιδόμενων πληροφοριών και να πραγματοποιούν παράλληλα προληπτικό έλεγχο αυτών, δραστηριότητα που απαγορεύεται. Ταυτόχρονα, τα αιτούμενα ασφαλιστικά μέτρα κρίθηκαν ότι συνιστούν περιορισμούς των ακόλουθων δικαιωμάτων οι οποίοι δεν είναι συμβατοί με την αρχή της αναλογικότητας και το απειρίριστο των ακόλουθων : α) της ελευθερίας της πληροφόρησης (α. 5α παρ. 1 Σ), β) του δικαιώματος συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας (α. 5 α παρ. 2 Σ), γ) του δικαιώματός προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων (α. 9 Σ) και δ) του απορρήτου της ελεύθερης

ανταπόκρισης και επικοινωνίας (α. 19Σ) καθώς μέσω αυτών κατά την κρίση του Δικαστηρίου καταστέλλονται αδιακρίτως όχι μόνο παράνομες αλλά και νόμιμες πράξεις και (τα αιτούμενα ασφαλιστικά μέτρα) δεν πληρούν τα κριτήρια της αναγκαιότητας και καταλληλότητας για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού. Τέλος, κρίθηκε ότι τα αιτούμενα ασφαλιστικά μέτρα αντιβαίνουν στο άρθρο 16 του Χάρτη Θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ, παραβιάζοντας το δικαίωμα των καθόν παρόχων στην επιχειρηματικότητα αλλά και στην αρχή της διαδικτυακής ουδετερότητας.

Περαιτέρω το Μάρτιο του 2013 Για πρώτη φορά στην Ελλάδα πνευματικοί δημιουργοί και δικαιούχοι συγγενικών δικαιωμάτων-εκπροσωπούμενοι από οργανισμούς συλλογικής διαχείρισης και προστασίας-προχωρούν σε συνεργασία και κοινές δράσεις με τις εταιρίες τηλεπικοινωνιών ΟΤΕ και WINDEλλάς, οι οποίες παρέχουν υπηρεσίες διαδικτύου στους συνδρομητές τους. Η συνεργασία αποσκοπεί στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού σε σχέση με τις αρνητικές επιπτώσεις της πειρατείας των έργων στο διαδίκτυο στον πολιτισμό και την οικονομία καθώς και στην ανάγκη σεβασμού των πνευματικών και συγγενικών δικαιωμάτων. Το Πλαίσιο Συνεργασίας, το οποίο υπεγράφη από τα μέρη στα γραφεία του Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας, προβλέπει τη σύσταση μιας Ομάδας Εργασίας, η οποία θα σχεδιάζει δράσεις ευαισθητοποίησης του καταναλωτικού κοινού αναφορικά με το σεβασμό της πνευματικής ιδιοκτησίας στο διαδίκτυο και την ενθάρρυνση της πνευματικής δημιουργίας. Τέτοιες δράσεις μπορεί να είναι:.

- η προώθηση νόμιμων υπηρεσιών διάθεσης και χρήσης έργων στο διαδίκτυο,
- η καταχώριση ενημερωτικών μηνυμάτων στις ιστοσελίδες των παρόχων,
- η προώθηση ενημερωτικών μηνυμάτων προς τη συνδρομητική βάση των παρόχων πρόσβασης στο διαδίκτυο για την ευαισθητοποίησή τους σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας,
- η διοργάνωση κοινών καλλιτεχνικών ή/και άλλων εκδηλώσεων, ημερίδων/συνεδρίων και τον σχεδιασμό προωθητικών ενεργειών μέσω της χρήσης του διαδικτύου με στόχο την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση του κοινού.

Σύμφωνα με δελτίο τύπου του ΟΣΔΕΛ τον Μάιο του 2013 σε νέα άσκηση ενδίκων μέσων κατά Παρόχων Υπηρεσιών Διαδικτύου (ISPs) προχώρησαν τέσσερις Οργανισμοί Συλλογικής Διαχείρισης -μεταξύ τους και ο ΟΣΔΕΛ- ζητώντας τους να διακόψουν τη δυνατότητα σύνδεσης με ιστοτόπους όπου αποδεδειγμένα φιλοξενείται, χωρίς καμία άδεια, περιεχόμενο που προστατεύεται από πνευματικά δικαιώματα. Η κίνηση αυτή ήταν

αναμενόμενη μετά τη δικαστική απόφαση, προ ολίγων μηνών, η οποία επέβαλε τη διακοπή σύνδεσης με αντίστοιχο site. Η απόφαση αυτή χαιρετίστηκε ως σημαντικό βήμα στη διαρκή μάχη κατά της πειρατείας, χωρίς ωστόσο να αντιμετωπίζει ριζικά το πρόβλημα.

Σύγχρονες τάσεις

Με προέλευση την Αμερική και το δικαϊκό σύστημα του copyright δυο νέες τάσεις στο χώρο της πνευματικής ιδιοκτησίας έχουν τα τελευταία χρόνια βρει μεγάλη απήχηση και στους ευρωπαίους διαδικτυακούς πλοηγούς.

α. Η περίπτωση των «ανοιχτών» αδειών

GNU GPL, open source licence⁴⁵...είναι μια σειρά από άδειες που γεννήθηκαν από τον κόσμο του ελεύθερου λογισμικού αλλά εξαπλώνονται στις μέρες μας και σε άλλους τομείς. Υπόκεινται στις ίδιες προϋποθέσεις ισχύος όπως κάθε νόμιμη εκχώρηση δικαιωμάτων και δημιουργούν νομικές υποχρεώσεις ανάμεσα στα μέρη. Σε αντίθεση με τις παραδοσιακές συμβάσεις που περιορίζουν τη χρήση του λογισμικού και του πηγαίου κώδικα του, οι ανοιχτές άδειες επιτρέπουν τη διανομή, χρήση και τροποποίηση τους σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό ατόμων ώστε να μπορεί ο καθένας να προσαρμόσει το λογισμικό στις συγκεκριμένες ανάγκες του και να προβεί και ο ίδιος σε διορθώσεις. Αν και δεν είναι ταυτόσημες, οι άδειες ανοιχτού λογισμικού έχουν ως κοινό σημείο την επιβολή μιας υποχρέωσης διανομής του πηγαίου κώδικα με κάθε διανομή του λογισμικού. Κάποιες από αυτές τις άδειες υποβάλλουν στις ίδιες υποχρεώσεις κάθε τροποποιημένο, προσαρμοσμένο ή παράγωγο λογισμικό βάσει της αρχής “copyleft” η οποία ισχύει για τις άδειες GPL (άδειες δημόσιας χρήσης) αλλά δεν επιβάλλεται στις Open source. Η εγκυρότητα των συμβάσεων αυτών υπό το πρίσμα του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας επιβεβαιώθηκε αρχικά από το Δικαστήριο του Μονάχου, το οποίο σε απόφαση του το 2004 δέχθηκε ότι η διανομή λογισμικού κατά παράβαση των όρων της Γενικής Δημόσιας Άδειας συνιστά προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας⁴⁶. Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και η από 06 Σεπτεμβρίου 2006 απόφαση του Δικαστηρίου της Φρανκφούρτης⁴⁷.

⁴⁵ Βλ. για την ελληνική πραγματικότητα <http://www.ellak.gr/>

⁴⁶ Βλ ανεπίσημη μετάφραση της απόφασης σε http://www.jbb.de/judgment_dc_munich_gpl.pdf (πρόσβαση στις 17.06.2008)

⁴⁷ Βλ . σχετικό δελτίο τύπου σε http://www.gpl-violations.org/news/20060922-dlink-judgement_frankfurt.html (πρόσβαση στις 17.06.2008)

β. Creative Commons licences⁴⁸

Οι άδειες αυτού του τύπου κινούνται στην ίδια κατεύθυνση με τις «ανοιχτές» άδειες. Είναι συμβάσεις πλαίσιο που διατίθενται δωρεάν και αφορούν τη διάθεση στο διαδίκτυο προστατευόμενων έργων. Δια αυτών των αδειών επιτρέπεται στον χρήστη εκ των προτέρων να προβεί σε ορισμένες χρήσεις του έργου σύμφωνα με τους προδιατυπωμένους όρους των δικαιούχων αντί να ζητείται για κάθε ενέργεια που δεν υπόκειται στις εξαιρέσεις του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας κάθε φορά ξεχωριστή άδεια. Η δικαιοσύνη στη χώρα μας δεν έχει ασχοληθεί ακόμα με ζητήματα αυτών των αδειών. Η εγκυρότητα των αδειών αυτών έχει ωστόσο επιβεβαιωθεί από δικαστήρια της Ισπανίας και της Ολλανδίας⁴⁹. Στην Ελλάδα η πρώτη σοβαρή προσπάθεια μελέτης των ανοιχτών αδειών και των αδειών creative commons έγινε για πρώτη φορά στα πλαίσια της ομάδας εργασίας I-3 του e businessforum.

Εν κατακλείδι

Η πρόοδος και η εξέλιξη του πολιτισμού είναι συνυφασμένη με την πνευματική δημιουργία. Η πνευματική ιδιοκτησία αποτελεί το πιο παραδεκτό σύστημα χρηματοδότησης της πνευματικής δημιουργίας, γιατί παρέχει στο δημιουργό τις βασικές προϋποθέσεις κάλυψης των βιοτικών του αναγκών, εξασφαλίζοντάς του τη δυνατότητα παραγωγής έργων μακριά από εξωτερικούς αναγκασμούς και παρεμβάσεις. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων των δικαιούχων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων επιβάλλεται αν θέλουμε η πολιτιστική παραγωγή της χώρας μας να συνεχίσει να αναπτύσσεται. Αν όσοι εμπλέκονται στην αλυσίδα της πολιτιστικής παραγωγής δεν τυγχάνουν της δέουσας ηθικής και οικονομικής αμοιβής, δεν θα υπάρχει κίνητρο καλλιτεχνικής και επιστημονικής δημιουργίας.

⁴⁸ Για την προσαρμογή των αδειών αυτών στην ελληνική πραγματικότητα βλ. <http://www.creativecommons.gr/>.

⁴⁹ Βλ αντίστοιχα <http://lists.ibiblio.org/pipermail/cc-fr/2006-February/000744.html> και <http://creativecommons.org/press-releases/entry/5822> (πρόσβαση στις 17.06.2008)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βαγενά*, «Η τεχνολογική προστασία και η ψηφιακή διαχείριση της πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2010
- Καλλινίκου*, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», 2^η έκδοση, εκδόσεις Π.Ν Σάκκουλα, 2005
- *Καλλινίκου*, «Πνευματική Ιδιοκτησία & Βιβλιοθήκες», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν Σάκκουλας, Αθήνα 2007
- Κοτσίρης*, «Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας», 4^η έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, 2005
- Κουμάντος*, «Πνευματική Ιδιοκτησία», 8^η έκδοση, εκδόσεις Αντ.Ν Σάκκουλα, 2002
- Κουμάντος Γ, Κοτσίρης Α., Μαρίνος Μ-Θ, Κοριατοπούλου Π., Σταυρίδου Σ.*, «Κοινωνία της πληροφορίας και πνευματική ιδιοκτησία», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα 2001
- Μαρίνος*, «Πνευματική ιδιοκτησία», 2^η έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004
- Μαρίνος*, «Λογισμικό», εκδόσεις Κριτική, 1989 και 1992(τόμος II)
- Νούσκαλης*, Ποινική προστασία προγράμματος η/υ στο Ν. 2121/1993, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003
- Σταυρίδου*, «Η σύμβαση ανάθεσης διαχείρισης στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1999
- Σταυρίδου*, Τα τεχνολογικά μέτρα στην υπηρεσία της διαχείρισης και προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας, στο συλλογικό έργο : Κοινωνία των πληροφοριών και πνευματική ιδιοκτησία, η νέα κοινοτική ρύθμιση (επιμ. *Κουμάντος*), εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001, 92-124
- Τ. Συνοδινού*, Πνευματική ιδιοκτησία & νέες τεχνολογίες: η σχέση χρήστη - δημιουργού, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Βαγενά*, Ζητήματα προστασίας και επιβολής των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στο περιβάλλον του διαδικτύου, ΝοΒ, 2007, (55), 1058-1077
- Βαγενά*, Οδηγία για την κοινωνία της πληροφορίας και τάσεις αναμόρφωσης της εύλογης αμοιβής, ΔΙΜΕΕ 4/2006, 497-507
- Κριθαράς*, Τα τεχνολογικά μέτρα προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας στο διαδίκτυο - το άρθρο 6 της οδηγίας 2001/29 /ΕΚ και οι ρυθμίσεις της εθνικής νομοθεσίας, ΔΙΜΕΕ, 3/2005, 380-387 ·
- Μαρκέλλου*, Η εναπόθεση ενός τεχνικού μέσου προστασίας σε υλικό φορέα DVD, ΔΙΜΕΕ 2/2007, 226-229 ·

-Σαραφειανός, Προς μια οδηγία για τη συλλογική διαχείριση των πνευματικών δικαιωμάτων, ΔΙΜΕΕ 4/2005, 526-532

Χρήσιμοι Διαδικτυακοί Τόποι

- www.opi.gr (Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας)
- www.wipo.int (Παγκόσμιος Οργανισμός Διανοητικής ιδιοκτησίας)
- http://europa.eu.int/comm/internal_market/copyright/documents/documents_en.htm
(κοινοτικό νομοθετικό πλαίσιο πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων)
- <http://digitization.hpclab.ceid.upatras.gr/conference/presentations.php> (σχετικά με την ψηφιοποίηση πολιτιστικού περιεχομένου, τις καλές πρακτικές και τα θέματα πνευματικών δικαιωμάτων)
- <http://copyright2005.lib.aegean.gr/> (σχετικά με θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας στο χώρο των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών)
- <http://www.ellak.gr/> (άδειες ανοιχτού περιεχομένου)
- <http://www.creativecommons.gr/> (ελληνοποίηση αδειών creative commons)